

CÂNDIREA

ANUL IV
No. 8

GÂNDIREA

INVIERE IN ARAMĂ

VISUL și gândul, în cele mai limpezi înțelesuri ale acestor cuvinte des terfelite—nădăduim să treacă în veșnicia unei statui.

E încă odată vorba să se ridice o icoană de aramă, întru preaslăvirea Lui Mihail Eminescu, pentru care nu e încă zidit nici un templu în târgul bisericuțelor literare.

Nădăduim izbândă, în măsura în care El este înțeles și iubit.

Din negură de vremi — de unde îi plăcea lui să chieме — chieăm sufletu-i nu pentru ca să troneze într'o meritată aurire, ci ca să fie încă un îndemn în bântuirea sufletelor noastre. Imbărbătare în suferință, smerenie în izbândă și sămânță purtătoare de rod, în cele mai curate zămisliri ale închipuirii.

Din negura de vremi, îl chieăm dintre stele.

Țamal în portul dunărean, însuflețitor al unei trupe de comediați rătăcitoare peste Carpați, sărac și plin de nădejdi, mare și fără deșertăciuni, bătut de soartă cu un mănunchiu de trandafiri ce i-au înfipt ghimpii în frunte și-au desfoiat catifelate rubine în nemurire, pribeag în țara în care a fost singurul împărat al slovei, purtând din colț în colț de hotare un geamandan înșesat de cărți roase de șoareci, o pătură plină de ploșnițe și o imaginație roind luceferi strălucitori ca lacrima..

Statuia celui mare de ieri și de întotdeauna, nu-L va turbura în somnul veșniciei peste care salcâmul își scutură înșfârșit floarea de ar-

gint sau salcia își plânge jalea aurie. În singurătatea Lui, va rămâne același — înalt și sfânt, bun și trist — dar pentru cei de azi și de mâine, pentru noi trecătorii, va fi chipul Lui, loc de reculegere și de îngenunchiere; iar dacă vom ști să ne închinăm bine, ne va da acea fericire tăcută, curată, cu care orice om se înapoiază după o rugăciune unde și-a curățat sufletul.

Cel căruia astăzi îi dorim icoană curată și-a găsit de mult liniștea adevărată; anii înainte încă de a închegea un veac, au prăbușit în juru-i toate vanele gloriei, iar chipul Lui crește după moarte tot mai mult și pentru totdeauna. El este astăzi mai mare încă decât a fost ieri. Și îl înțelegem mai mult.

Impărățiile trăesc nu numai prin hotarele lor, prin marfa pe care o exportă, prin grâul care îmbuibă silozurile și prin sondele din care țâșnește păcura, nu numai prin valuta care-i o poleire, ci prin gânditorii lor. Aceasta este întâietatea Eladei de odinioară și a Franței de acum.

Eminescu e întâietatea noastră.

E timpul să-L rechemăm prin aramă între noi.

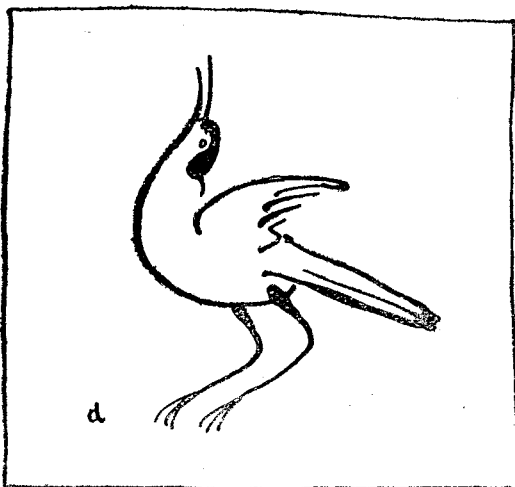
Cântecul Lui ne-a învățat să iubim, așa cum legănatul mamei ne-a dat în pruncie, ocrotirea blajină și ne-a învățat cel dintâi zâmbet luminei.

Icoana Lui făurită în aramă, va să ne fie o întărire sufletească, la picioarele căreia să lepădăm deșertăciuni, spovăduindu-ne îndoelile, alinându-ne înfrângerile și pornindu-ne împuternicite avânturile.

Icoana Lui e o nevoie a noastră și e o nevoie a vremilor de azi.

Să ne închinăm la lumina Lui ca la vatra unui foc binefăcător, să rămânem în umbra Lui ca lângă un falnic stejar și să ne îndestulăm la isvorul Lui, de câte ori e secetă.

Gd.

PEISAGIU TRANSCENDENT

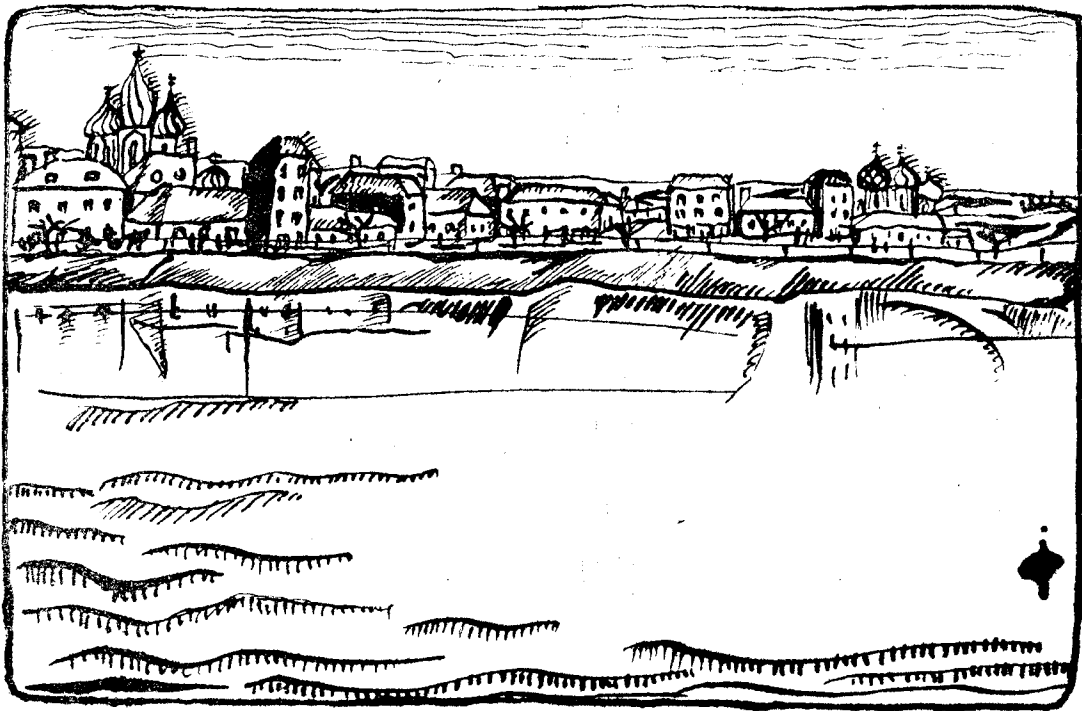
DE
LUCIAN BLAGA

Cocoși apocaliptici tot strigă
tot strigă din sate românești,
Fântânile nopții
deschid ochii și-ascultă
întunecatele vești.
Paseri ca niște îngeri de apă
marea pe țărmuri aduce.
Pe mal — cu tămâie în păr
Isus sângerează lăuntric
din cele șapte cuvinte
de pe cruce.

Din păduri de somn
și alte negre locuri
dobitoace crescute'n furtuni
ies furișate să bea
apă moartă din scocuri.
Arde cu păreri de valuri
pământul îmbrăcat în grâu.
Aripi cu sunet de legendă
s'abat înspăimântate peste râu.

Vântul a dat în pădure
să rupă crengi și coarne de cerbi.
Clopote sau poate sicriile
cântă subt iarbă cu miile.

Desene de I. Orleanu

SMÂRCURILE DIN SERKO

DE
TEODOR SCORȚESCU

IINTR'O SEARĂ inginerul Reval care în tinerețe cutreerase lumea, ne povestește această istorie :

— Petrecusem șase luni nesfârșite în Rusia, în ținutul Kirghizilor, să prelungesc drumul de fier în inima stepelor. Lucrul odată sfârșit, am luat drumul Odesei unde trebuia să prind un vapor pentru Marsilia. Am coborât la Klasnotar să schimb trenul. Mi s'a spus că în urma nu știu cărui accident, plecarea trenului meu era amânată tocmai pe a doua zi, la unsprezece seara.

Fără îndoială, nimeni dintre voi nu cunoaște Klasnotarul. E un biet târgușor, bătrân, uitat... Casele joase, cenușii, afumate de vreme, se oglindeau în apele turburi ale Volgăi, care înainte de a se vărsa, aproape, în Marea Caspică, se lărgeau nemăsurat.

Eră pe la sfârșitul lui Septemvrie. În dimineața sosirei mele ploua de o săptămână, după cum îmi spusese birjarul pe care-l luasem dela gară. La hotel, mi-au dat o cameră mare, întunecoasă, cu miros de mucigai; am petrecut o zi nesfârșită privind pe fereastră colțul uliței, pe unde nimeni nu trecea, și unde ardea, chiar în miezul zilei, lumina posomorită a unei lanterne. Târgul părea neînsuflit; nu se auzea decât ploaia, șuruitul apei care gâlgăia pe acoperișuri, pe stradă, pretutindeni... Aveam impresia că apa, încetul cu încetul, măcinase viața orașului din care nu mai rămânea decât scheletul să primească această scâldătoare funebră...

Noroc că puteam plecă a doua zi! Seara am adormit de vreme. M'am trezit cu o tresărire, pe la unu după miezul nopții. O mătă, mieună, mieună desnădăjdut undeva, aproape, în stradă de bună seamă. Am încercat să închid din nou ochii: cu neputință.

Am înțeles îndată că pentru a-mi regăsi somnul, trebuia să cobor, să deschid ușa pisicei uitate pe trotuar. Dar la cel dintâi pas pe care l-am făcut afară, am rămas uimit. Nu mai plouă; cerul era limpede; lumina lunii înfășură burgul tăcut într'o ceață albăstruie. Am căutat pe jos: nici o pisică. Ochiuri de apă sticleau printre lespezi.

— Batiușca! șopti cineva, în rusește. În stradă, la câțiva pași de mine, la stânga, zării un om care făcea temenele slugarnice. Era un ovreiu bătrân, așa cum întâlnești la fiecare pas, în cartierele evreești din orașele Rusiei. Deșirat, bărbos, înfășurat într'un caftan unsuros, în cap cu căciula cu margini de blană, de unde perciuni răsuciți atârnavu lucioși.

— A trecut ploaia, începù vorba, Barin a ieșit! Barin vrea să se plimbe...

Eșisem să scap o pisică... dar unde naiba intrase?

— Când ești tânăr, nopțile-s foarte lungi.. Barin e străin, nu cunoaște orașul... Atâta vreme cât Jupân Șloim va trăi — se arată singur cu degetul spre inimă — nimeni, nici un boier nu se va plânge că s'a plictisit la Klasnotar!

Pe urmă se apropie de mine și îmi oferi să mă ducă în casa lui, unde se găseau cinci fete tinere, „frumoase ca nopțile de vară“, băuturi — și adăogă cu glas șoptit — „dulceața îngerilor“.

Am cerut lămuriri asupra acestei din urmă atracții, pe care n'o cunoșteam.

El ridică spre cer o privire extatică: — Ingerii, spuse, n'au alta mai bună!

Apoi, socotind că mi-a atâțat îndestul curiozitatea, mă prinse de mânecă, și mă târî. M'am lăsat dus, nu-mi mai era somn — și pe urmă, eram curios... Ei, da! Spuneți-mi că Laponii au descoperit o plăcere nouă, și iau în aceeaș seară vaporul pentru ținuturile de gheață.. Așa sunt făcut...

Deci, am rugat ovreiuul meu să mă aștepte un minut, am urcat sus, m'am îmbrăcat în goană și am plecat. Bătrânul mergea iute, fără să vorbească, înaintea mea. O clipă își încetini pasul, întoarse capul:

— Aveți noroc... O să vedeți pe Sura.

— Cine e Sura?

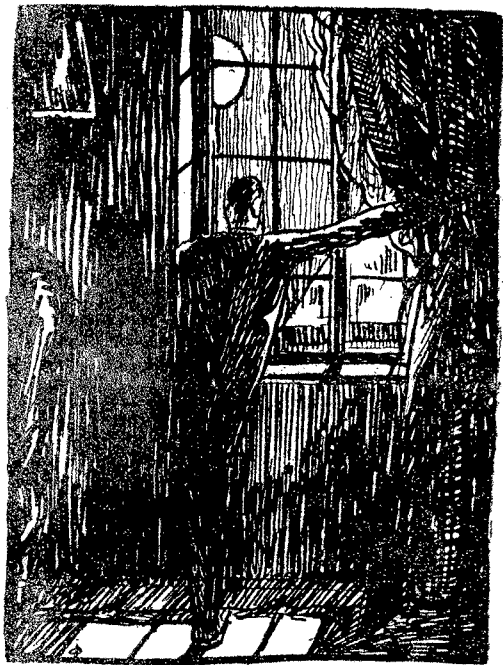
— Fata mea.

Intrasem într'un cartier calic. Străzile urcau, întortochiate, printre două rânduri de case, dărăpănate, fără etaj, turtite sub acoperișuri uriașe; bordurile acestea erau câte odată atât de aplecate, încât păreau că se sprijină unul de altul și că dacă ai fi sgâlținat unul să cadă, s'ar fi dărîmat toate la pământ ca un joc de copii. Câte odată, zăream printre două maghernițe, nemărginitul șes unde jucau pâlăiri slabe. Cântecul broaștelor împrôșcă noaptea calmă.

— Acolo, îmi spuse călăuza, sunt smârcurile din Serko... „Fântâna morții“ cum se spune pe la noi. Se întâmplă câte odată drumeți... oameni... care nu știu. Trec și nu se mai întorc nici odată. Omul și calul se scufundă în glodul care îi sughe pe încetul. Chiamă, se sbat... dar cine se încumetă să meargă până la dânșii? E un mâl lacom, care dacă ar avea puțința, ar înghiți tot orașul ca un pesmet. Odată am auzit niște strigăte,.. am dat fuga și am văzut un om din care nu se mai rămânea decât fruntea... și ochii... De atunci, de mi-ar da un munte de capici, nu m'aș mai duce să privesc...

Mergeam așa poate de un ceas. Mahalaua aceia nu mai avea sfârșit. Incepusem să mi pierd răbdarea, eând deodată, ovreiuul coti la dreapta; străbăturăm o livadă părăginită, năpădită de ierburi; în fund, înapoia copacilor lucea o fereastră.

De cum am intrat în casă, am fost lovit pe un miros de flori, greu, nelămurit. Am

L
A
M
V
I
T

L
E
C
H
A
T

L
A

L
U
N
E

fost dus într'o sală unde ardea o lampă mică de petrol. Pe o bancă fără spătar, cinci femei, cu părul despletit stăteau reze-mate una de alta. Cântau. Glasurile lor, în-cete și dulci, se prelungeau languros la fie-care cuplet; eră unul din acele cântece nos-talgice, sfâșietoare, care există dintotdeauna în nemărginirea stepelor.

Ovreiul intră în sală, aducând un clondir.

— Votcă, de pe vremea bunicului...

Am refuzat cu hotărîre. Nu vream să beau, nu vream să mă îmbăt. S'a simțit oa-recum ofensat, dar a înțeles îndată că nu poate face nimic cu băutura. Atunci, mă îndemnă să-mi aleg o femeie. Am arătat una la întâmplare. Ovreiul părû mulțumit de gustul meu.

— E Sura! mormăi...

Atât cât puteam să văd din ea, în a-ceastă semiobscuritate, Sura îmi părû fru-moasă. Înaltă, plină, cu ochii mari, cu păr negru revărsat până la genuchi. În cameră se așeză pe un scaun, și fără să rostească nimic, își scoase ghetetele, ciorapii, pe urmă-trântindu-se în pat, lăsă să se vadă albeața picioarelor.

M'am întins lângă dânsa; mă strânse în brațe, mută.....

Obosit, cu ochii închiși, auziam femeia, cu picioarele goale mergând prin cameră... Mișcă lucrurile... o lampă sfărâi... simții un parfum greu de flori... de trandafiri... de violete... și am tresărit... de mac... Ah! Opium la Klasnotar? Dar de ce această mixtură stranie? Imi venea să râd.

— Dulceața îngerilor! spusei cu glas tare.

Incet, o mână îmi strecură capătul unei pipe între buze... Am tras... Era bun... Nu eră opium, dar eră bun... Noaptea revărsă în cameră un nelămurit luminiiș care înecă conturul lucrurilor; capul femeii îmi părû foarte palid, în ochii ei mari deschiși, luci îndată delirul otrăvii... Eu însumi mă simțeam ușor, din ce în ce mai ușor.. mergeam, da... eram culcat într'o sanie care lunecă pe zăpadă foarte iute... N'auziam oare și sprin-tenul glas al zurgălăilor?... Ba nu... erau numai glasuri care cântau... Da, da... Femeile de jos. Melopeea lor îndepărtată, nespus de nostalgică...

Am vrut să fac o sforțare, să mă smulg. Dar în clipa aceea, am văzut că perdelele se umflă încet, se însuflețesc... Și nu e așa? Nu poți avea tăriea să arunci pipa, tocmai în clipa când perdelele sânt gata să se prefacă în încântătoare dănțuitoare...

Am sorbit...

* * *

Când am părăsit casa, era ziuă de mult. Clopotele tuturor bisericilor, nenumărate, sunau amiază. Eram obosit, vlăguit, cu capul deșert; și golit de o sută de ruble. Soarele arăta mai tristă mizeria vechilor cartiere. Orașul își arăta toată calicia, crud, ca un lepros împudic care-și desgolește ulcerele... Totul era desgustător. Acum înduram mahmureala otrăvii, ceasul cel mai grozav: beția se retrage din tine luându-ți cu ea sufletul, rămâi sărac și de plâns, ca nisipurile goale la ora refluxului.

Am intrat într'un restaurant; m'am silit să mănânc luptându-mă cu muștele care dădeau asalt farfuriilor. Eșind, m'am îndreptat spre hotel; dar gândul camerei mi-a făcut groază. Am intrat într'o grădină publică și m'am așezat pe o bancă. Arborii întindeau deșirate brațe dezolate; pe pământ, movile de frunze; vântul le făcea să foșnească uscat, cum foșnesc câteodată cununile metalice pe morminte.

Privind înainte am văzut la câțiva pași, o femeie șezând pe o bancă. Era tânără,

frumoasă, dar ceia ce mi-a surprins îndată a fost eleganța hainelor; purta o rochie viorie de o tăietură desăvârșită și o minunată pălărie cu boruri late. Cu vârful umbrelei scormonea o movilă de frunze, cu gândul în altăparte. Să întâlnești la Klasnotar o siluetă care ar fi la locul ei în *la Rue de la Paix!*... Femeia ghici îndată nedumerirea mea, căci surăse. M'am apropiat de ea, să-i spun în rusește, ceia ce gândisem. Imi răspunse că se mai găseau câți-va croitori buni la Petresburg. Pe urmă, judecând după accent că sînt strein, îmi vorbi în franțuzeasca, pe care o vorbea încântător, puțin cântat, ca toate rusoaicele. Vocabularul ei, cam precis, desvăluia o cultură aleasă.

Eu, eram amețit... Erau șase luni, de când trăiam printre lucruri înforme și grosolane. Femeia aceasta îmi eșea înaintea ochilor, ca oaza înaintea unui beduin istovit.

O clipă, cum făcea, cu ochii înfiți înaintea, am avut nelămurita impresie că am mai văzut-o. Ochii aceștia... dar unde... dar cine?...

— Sînt sigură, că vă amintesc o femeie, imi spuse surzând.

Ah! găsisem... Imi amintea pe Sura, tovarășa mea de peste noapte.

— E o rusoaică? întrebă.

— O rusoaică din Klasnotar! am răspuns fără să-mi dau seamă.

— Mi s'a mai spus asta.

Părea că știa bine asemănarea care o amuza.

— Și D-ta, trebuie să ai de asemeni o sumă de oameni care-ți seamănă aidoma. Se află poate în Ohio, în Birmania, Dumnezeu știe unde... Natura are grija să nu-i pună niciodată unul în fața celuilalt; pretinde că e infinită și prestigiul ei s'ar știrbi,

Imi spuse că se numește madam Ladev, că a stat multă vreme la Sf. Petersburg, pe care l'a părăsit de un an, ca să se întoarcă la Klasnotar.

Imi vorbi și despre Paris, pe care îl cunoștea din cărți - indestul de bine — despre plimbările dela Bois, piesele jucate în ultimi ani, excentritățile modei.

— N'ați fost ispitită să vă duceți niciodată?

— La ce bun să fii ispitită.

Pe urmă, ironic:

— Fiecare cu orașul său... Eu sînt născută la Klasnotar!

Sunetul surd al unei muzici străbătu până la noi.

— E muzica orașului! imi spuse. E o înmormântare care trece pe străzi.

Un surâs trist, dureros, îi chinui buzele:

— E un lucru care mă înspăimântă mai mult de cât acel de a trăi în Klasnotar; e acela că trebuie să mor aci într'o zi.

Mă cuprinse o înduioșare la gândul acestei ființe pline de farmec, trăind viața obscură și mucedă a acestui târg ticălos. I-am spus, cu vehemență, că locul ei era în strălucirea marelor Capitale.

— Prea târziu, rosti ea, ridicând brusc capul, ca și cum ar fi vrut să scuture un gând zadarnic.

Se ridică.

— Vii? Să ne plimbăm puțin...

Am mers multă vreme pe țărmul fluviului. Casele se răreau; orașul cu bisericile, acoperișurile, copacii, se adunau în zare, în urma noastră.

Ploaia lăsase pe câmpuri, nenumărate bălți pe care asfințitul le învăpăia.

Am simțit un elan către femeia aceasta care mergea lângă mine, cu capul plecat. O pornire de dragoste... Da! Câte odată, într'un salon, te îndrăgostești de o femeie,

numai fiindcă afară e un timp căinos și te afli așezat lângă dânsa, înaintea unei gure de sobe cu flăcări jucăușe.

Cum aș fi putut să nu îndrăgesc această rusoaică, pe care o întâlneam, frumoasă și sigură, pe drumul meu pustiu?...

Ne aflăm acum în cartierul mateloților, aproape de un îmbarcader unde câteva vase ancorate dormitau.

Orașul, în urma noastră se înfășura în ceața asfințitului; devenea nelămurit, schimbat, și îndată mi se păru ireal, ca o amintire.

Am vorbit îndelung, pasionat celei pe care o socoteam inima mea soră. Nu știu ce cuvânt rostii, păru că o mișcă adânc. Mă apucă de mână, se apropie de mine și mă privi cu ochii lărgiți de o disperare nespūsă. Pe urmă, începu să meargă, repede, cu capul plecat, cu sprincenele încruntate. Se opri înaintea unei cărciumi și intră, fără să rostească un cuvânt. Am urmat-o. Înăuntru, în fumul gros de lulele, marinari desmățați dansau, foarte repede, în sunetul unei caternice. Erau și câteva femei, dar cea mai mare parte dintre bărbați dansau între ei. O băbușcă, groasă și scurtă, veni să ne ureze bun venit, ne servi o sticlă de rachiu, și fără sfială se așeză la masa noastră și ne vorbi un jargon pe care nu-l înțelegeam.

— Bea! îmi spuse madam Ladev, și-și goli paharul.

Pe urmă, arătând bătrâna care râdea:

— Spune că ai aerul unei fete de pension.

Fiecare cu amorul său propriu! Am dat de dușcă trei pahare unul după altul, fără să strâmb din ochi. Eră foc, votca aceea, jaratec, nu altceva!

Mi se pare că am întreat pe madam Ladev, dacă n'are poftă să danseze. Ea primi. Am cuprins-o de mijloc și am început să ne învârtim; caterinca făcea un vuet de iad, cântă din ce în ce mai iute, mai nerăsuflat, ghiontind parecă melodia. Marinarii în jurul nostru se învârteau sărind ca dracii... Simțeam cum ameteșc.

O pereche ne ciocni brutal, ne despărți. M'am trezit singur. Unde eră dansatoarea mea? Dar am simțit-o cum mă trage din nou în vârtej. Ce însemnă asta? Nu mai eră ea. Eră o fată cu părul roșu, foarte tânără. Madam Ladev dansă la câțiva pași de mine în brațele unui băetan, sdravăn și bărbos.

Roșca mea mă opri înaintea tejhellei și ceru de băut. Un marinar lung și subțire se înclină adânc înaintea mea: un răs nebunesc și fără hojote îl zguduia din cap până în picioare. Am sfârșit prin a înțelege că mă invita să dansez; eră beat și eu la fel poate, căci am primit. În vreme ce mă învârteam cu el, am luat seama că închideă batjocoritor dintr'un ochiu, fără să se sfiască de mine: o voce cunoscută ne opri în treacăt și omul îmi dădu drumul. Madam Ladev eră acum la locul ei și dânsa cu mine. O priveam cu nesat; cu obraji ei îmbujorați, cu ochii strălucitori, umezi, cu buzele cărnose și pornite pe răs, semănă cu o faunesă.

Marinarii cântau în cor.

La urechea mea o voce limpede reluă refrenul:

„Dacă privirea ei te chiamă,

Trecătorule, vezi-ți de drum!

Nimic nu rămâne alt decât scrum

Și moartea din ochii ei când te chiamă...“

Vocea dântuitoarei mele se ridică peste celelalte.

— Suro! Suro! strigau marinarii

Dansatoarea mea râdea, cu capul răsturnat pe spate.

O siguranță neașteptată mă cuprinse.

Ea râdea; nu vedeam de cât gura ei larg deschisă, lăsând desvelită o minunată dantură animală. Râdea nebunește... ne învârteam pe loc ca niște blestemați... privirea mea se turbură... Nu mai aud nimic... mă învârt, mă învârt.

* * *

Simțiam un miros de trandafiri, de mac... Am deschis ochii. Eram în pat, și în camera îngustă, o lumină lunară scâldă conturul lucrurilor. O lampă mică sfârâia. Și mâna mea întâlni capătul rece al pipei. Un cânt târăgănat se tânguia nu știu unde.

Am avut impresia unei formidabile farse.

— E o ticăloșie! am strigat, cuprins de o furie prostească.

Răsete înăbușite porniră alături de mine.
— E o ticăloșie! am strigat mai tare, sfărâmand pipa de marginea patului. Gestul acesta mă calmă imediat. Ce vis idiot! murmurai: Otravă stupidă!

Am deslușit două femei rezemate de zid; părul lor curgea pe umerii goi.

Care dintre ele, petrecuse noaptea cu mine?

— Sura? întrebai.

— Sura e acolo! îmi spuse una dintre femei, arătând o mică fereastră; pe urmă amândouă se prelinsă afară din cameră.

O umbră se mișcă înaintea perdelei.

— Suro, vino! Dulceața îngerilor voștri e de neuitat!

— De neuitat... repetă ea blând.

Se apropie și dintr'o săritură am fost în picioare: inima îmi svâcneă să-mi rupă pieptul.

Madam Ladev era înaintea mea, în haina ei impecabilă, cu pălăria cu boruri mari.

— D-ta... aici?

— Da... Sura!

— Te simți mai bine? întrebă după câteva clipe.

N'am răspuns nimic.

— Ți-a venit rău, dansând... Te-am adus la noi.

M'am așezat pe marginea patului tremurând.

— Haide... Haide, făcu ea, trecându-mi mâna prin păr: nu încercă să înțelegi...

— Ce vrei să știi?... Intr'o zi m'am întors la tată-meu. E un bătrân viclean, care cunoaște taina ierburilor. N'a fost sgârcit cu „dulceața” lui și m'a lăsat să-mi îndop pipa cât am vrut... La rândul meu îl slujesc... știu că n'am să mai plec de aci.

Departe în oraș orologiul unei biserici bătut indistinct o oră.

— Trebuie să pleci în astăseară, așa spuneai... Au bătut zece ceasuri... Trenul D-tale pleacă peste o oră... Ai exact timpul să ajungi la gară... În afară dacă nu cumva preferi să petreci noaptea aci, adăogă ironic.

* * *

În stradă am luat-o la goană, fără nici un gând. Simțeam ca o fericire aerul proaspăt, curgând pe obraji.

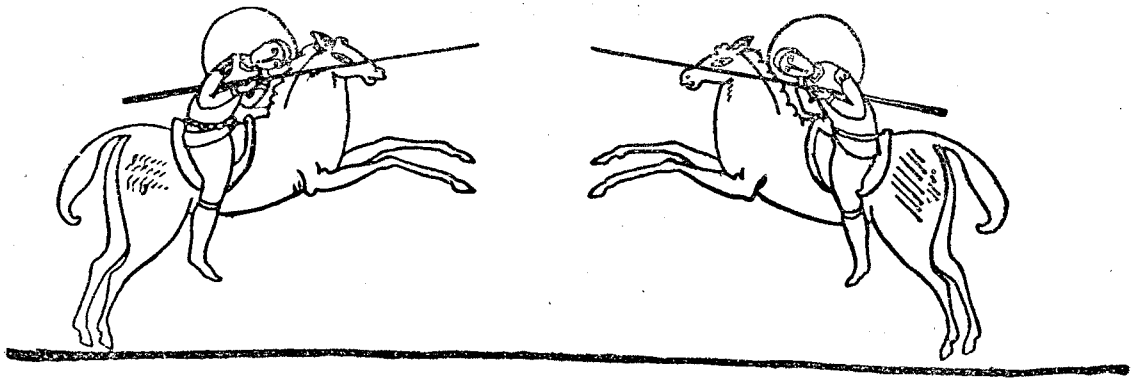
Câțiva câini care scormoneau într'o movilă de gunoaie se împrăștiară la vederea mea, risipindu-se în umbra caselor. Orașul dormea și luna palidă — apunând — îmi părea o candelă plecată peste tăcerea unui vast cimitir...

Dar când m'am întors? Cum de n'am mai ajuns la gară, la hotel; cum am dibuit înapoi pe străzile întortochiate, să regăsesc „dulceața îngerilor” — și pe Sura ori pe Madam Ladev — cine să știe vreodată cum se numeă într'adevăr?... Atât îmi amintesc: din când în când, întresăream printre maghernițe, lucind în lumina mortuară a lunii smârcurile din Serko, acolo unde trecătorul se scufundă, dispare încetul cu încetul, până când nu mai rămâne din el decât desnădejdita privire îndreptată spre limpezimea crudă a cerului. Și de câte ori în șase luni n'am revăzut apoi aceste smârcuri și nu m'au chemat ca o ultimă scăpare, când alta nu mai putea fi de nicăiri!...

După șase luni a venit un prietin, neliniștit de scrisorile mele confuze, mi-a împachetat lucrurile și m'a condus ca pe un copil bolnav, de mână, până la vagonul de unde nedesprins dela fereastră, nu mi-am deslipit ochii stinși de mort, dela nămolul luciu... unde știți, când omul e absorbit de adâncuri, nu mai rămân decât ochii... fruntea... și pe urmă, deasupra smârcurile se închid cleioase, încet, pentru totdeauna.

(în românește de Ion Darie).

MOARTEA AASEI

Tablou din «PEER GYNT» de HENRIK IBSEN

în românește de

ADRIAN MANIU

Tablou

(La Aase — seara. Buturugile din vatră luminează încăperea. Pisica ghem pe scaun, la piciorul patului. Aase e în pat, își plimbă neliniștită mâinile pe plapumă).

AASE (singură)

Nu mai vine Doamne — și lungu-i să tot aștept
Atâtea să-i spui — și n'am pe nimeni să-l cheme iară...
Zorește timpul — neliniștea mă junghie în piept
Să fi știut maică — nu erai așa aspră cu el odinioară.

PEER GYNT (intrând)

Bună seara!

AASE

Slavă cerului! — Insfârșit
Ai venit dragul mamei, dar cum ai îndrăznit?
Aici viața ta e 'n primejdie.

PEER GYNT

De viață nu'mi pasă!
Trebuia să viu — și iată-mă acasă.

AASE

O să'i fie rușine vecinei că nu nădăjduia. — O să pot pleca în pace!

PEER GYNT

Să pleci? Ce vorbă e asta, să pleci când viu încoace?

AASE

Ei Peer, mi s'apropie sfârșitul — sfârșit e traiul meu l...

PEER GYNT (pășind neliniștit prin odaie)

Hait — descărcasem povara, veneam să răsufiu și eu
Și iacă! spune mamă, simți mâini și picioarele că'nghiață?

AASE

Da Peer — să-mi închizi tu ochii, când n'am să mai fiu în viață.
Să-mi cați un coșciug cum se cade, uitasem că nu mi-l poți lua...

PEER GYNT

Ia taci! Ce vorbe sunt astea! — mai e timp, mai putem visa..

AASE

Da, da (privind odaia) tot au luat răii, n'a rămas decât ce privești!

PEER GYNT (strâmbându-se)

Așa e, eu port vina, la ce mi'o mai amintești?

AASE

Tu, vina? Nici-odată! Răul l'a făcut afurisita băutura,
Erai amețit, băiete! Nu știai ce faci — și-o făcură —
D'apoi zborul pe cerb, și el te zdruncinase...

PEER GYNT

E, lasă pe altădată poveștile dureroase.
(șezând pe pat)
Acum să vorbim măicuță, fără sânge rău, să vorbim...
Ia uită-te, măță bătrână — tot aici se culcă, poftim!

AASE

Ce urât se văita aznoapte — simțise sfârșitul meu!

PEER GYNT (schimbă vorba)

Mai bine'mi spune mamă, prin sat, ce mai e nou?

AASE

Ia, se vorbește de o fată, ce se uită spre munte cu dor

PEER GYNT (întrerupe cu vioiciune)

Da mirele, mirele mamă, îi trecu supărarea ușor?

AASE (urmează)

Părinții ei plâng și acuma, și-amar de-a surda își fac.
Zău Peer, pentru dorul fetei — nu știi tu oare vre'un leac?

PEER GYNT

Ce face potcovarul?

AASE

Intreabă-mă numele fetei!

Dec, scârbă de potcovar!

PEER GYNT

Să vorbim altele iar ;
Să nu ne facem obidă. Ci spune-mi nu vrei să bei?
Ce scurt e patul — arată — e patul meu, ehei —
Eram atunci de-o șchioapă, ședeai la căpătâi.
M'adormei în cântece — seara. M'acopereai întâi
Chemându-mi blajină somnul, cu cântece de-altădată.

AASE

Iți aduci aminte și asta! Când la drum era al tău tată
Atunci, ții minte... podeaua — ziceam că e gbiețuș
Și plapuma pe scânduri o țărăm la săniuș.

PEER GYNT

Da vizitiul pe capră — măicuțo l'ai uitat ?

AASE

Venea cotoiul vecinei. — Cum să'l uit, cotoiul țărcat !

PEER GYNT

Pe urmă, pornea calea lungă,
Spre palatul lui Soare Răsare —
Peste țări, peste mări să'l ajungă.
Acolo între lună și soare !
Ca bici aveai tu bățul, ce'l țineai în dulap încuiat.

AASE

Eu stam așezată în scaun, în colț la piciorul de pat.

PEER GYNT

Da, da, și 'n răstimpuri, hățu din mână scăpai.
Te 'ntorceai către mine cu grije, „nu ți-e frig“ ? mereu întrebai
Să te păzească cerul — oricât mai fi certat
Știam că ții la mine. — De ce gemi ?

AASE

De statul în pat.
Mi-a amorțit spinarea — și mă doare culcușul cel tare.

PEER GYNT

Ai răbdare, lungeste-te acuma să-ți mut căpătâiul.
Oare, acum stai mai bine ?

AASE (neliniștită)

Nu, Peer, nu stau, voi pleca !

PEER GYNT

Tu să pleci ?

AASE

Da, așa îmi e voia, și trebuie să plec îndată.

PEER GYNT

Ei asta! Inveleşte-te bine, mă sui pe capră — iată,
Porneşte iar povestea — așa ca'n altădată.

AASE

Mai bine deschide dulapul, pe raftu de sus găseşte
Cea Carte de rugăciune — că sufletul meu se grăbeşte.

PEER GYNT

In palatul lui Soare Răsare.
Impăratul cel strălucit
A chemat musafiri la serbare!

AASE

Spune Peer, și pe noi ne-a poftit?

PEER GYNT

Și pe noi, vezi bine, măicuță! Di-i cailor când strig!
(trece o sfoară prin răzîmătoarea scaunului pe care doarme pisica. Ia un băț
se așează la colțul patului)
Să mergem ca vântu sau ca gându? Măicuță nu ți-e frig?

AASE

Ce clopote răsună?

PEER GYNT

Căpestrele au clopoței.

AASE

Ce sunet dogit!

PEER GYNT

Că acuma, urcăm un podiș cu polei.

AASE

Mi-e frică. Șueră vântul!

PEER GYNT

Sunt brazii ce freamătă'n vale

N'ai grije mamă!

AASE

Acuma, ce scânteie'n cale?

De unde vine lumina?

PEER GYNT

Din ferestre, dela palat

Nu-i auzi — dănțuind?

AASE

Acuma?

PEER GYNT

Poftește pe oaspeți să intre! Săn' Pietru, la ușe plecat

AASE

Și nu-i mâniaș?

PEER GYNT

La uite'l cu paharul ce-l plin, te îmbie: poftește, Ba zâmbeste,

AASE

Dă vin? Poate dă și dulceață?

PEER GYNT

Iar popa, răposatu, le face la toții cafele. O tavă cu acadele.

AASE

Ei Doamne, și pe popa, te gândeai să-l mai întâlnești?

PEER GYNT

Te bucuri măicuță de popa, că ai cu cin' să vorbești!

AASE

Vai, se cade să viu la serbare, 's doar o babă bătrână

PEER GYNT

Hei căișorii, mai iute, uitata-ți cine vă mână!

AASE

Ia numai seama băiete — nu rătăcim noi oare?

PEER GYNT

Cum crezi una ca asta — sântem doar, pe drumul cel mare

AASE

Mă ține iar sfârșeala, deantregu-am istovit.

PEER GYNT

Nu vezi ce-a rămas din cale. Indată am și sosit!

AASE

Inchid mai bine ochii — mă ncred în tine orbește.

PEER GYNT

Dii iepele mele sirepe
Să vă văd alergând iepurește,
Cruce să-și facă drumeții
Când Gynt își duce măicuța.
He, ce mai zici Săn Petre
Ne lași să tragem căruța?

Doar n'oi opri-o pe mama
Acu să între 'n rai
Că nu cred în toată grădina
Alt suflet mai sfânt să ai.
De mine nu e vorbă
Nu mă primești? — nu mă 'ndoi!
Dau bice — strâng din hățuri
Și întorc iar oiștea 'napoi...
Dragă maica mea biată
Am necăjit-o mereu
Mă iartă Sfinte Petre
Și griji, să n'o ducă greu
Că bunii pe lumea noastră
In felul ei sunt — știi bine...
Păzea, Dumnezeu tatăl
Se uită acum la tine.

(amenitător)

Portarule — deschide!
Când vezi că mama vine.

(râde, privește spre mama lui)

Acu, acu, alt cântec (ingrijit)

De ce mă privești cu ochiu 'npietrit

Tu nu mai auzi măicuță — 's băiatul tău iubit!

(atinge cu băgare de seamă fruntea și mâinile Asei)

Atât a fost. Acuma să mân la 'napoiat

Iți mulțumesc măicuță, că m'ai lovit și m'ai mângâiat

Și-acu și tu mulțumește-mi — că pân' la sfârșit te-am purtat.

KARI (vecina intră)

Tu ești Peer. De-acum totul se schimbă. Ce-adânc a și adormit
Ai zice privind-o, ai zice... ai zice...

PEER GYNT

Taci, a murit!

(vecina plângë lângă trupul bătrânei. Gynt trece prin odaie în lung și lat)

PEER GYNT

Veghiaz-o — vezi să aibă înmormântarea omenească
Cât despre mine o șterg ca ei să nu mă găsească!

KARI

Te duci departe?

PEER GYNT

Depart. Mă duc departe foarte,

Mă duc la mare!

KARI

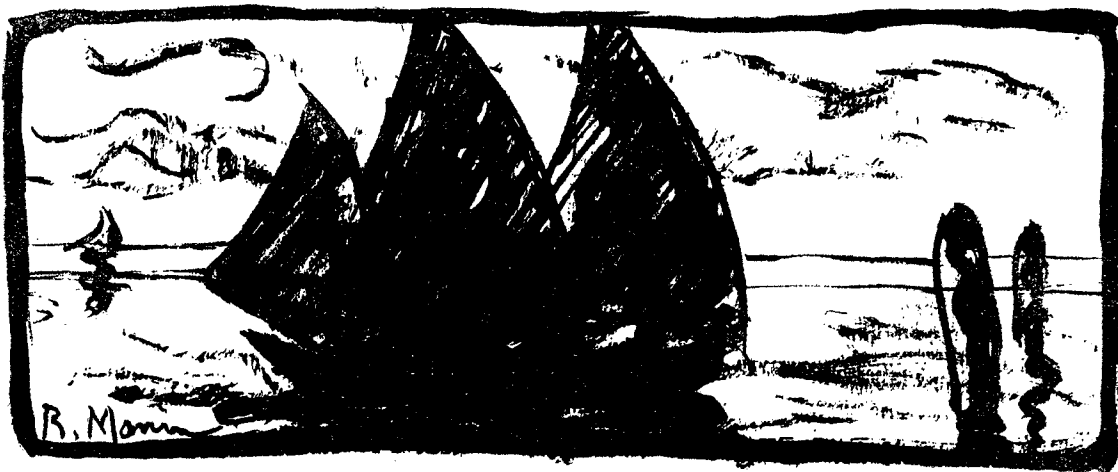
Acolo?

PEER GYNT

Acolo. Și mai departe.

IATĂ, A SUNAT CEASUL!

— FRAGMENT DE ROMAN CAP. III § 2 —

DE

CEZAR PETRESCU

ZOE Vezbianu ocoli pe drumul cel mai lung spre casă.

Când isbise porțița de fier a grilajului, o pornire de plâns îi înecase suflarea.

Șovăise, nehotărîtă încotro să-și îndrepte pașii. Servitoarea lui Comșa, rezemată de stâlp, cu colțul barizului în gură, o măsurase de jos în sus, abia ferindu-se în lături. Ordonanța, care pâlăvrăgea cu un capăt de țigară lipit pe buza de jos, se plecaseră la urechea bucovinencei și-i șoptise ceva, chicotind. Și slugile își îngăduiau s'o judece!... Simți că roșește și-i fu ciudă că roșește.

Era singură, o înăbușea măhnirea; acasă o aștepta un om grosolan și morăcănos pe care îl ura; și trebuia să pară nepăsătoare, să zâmbească firesc. Iși aminti că a uitat să dea cu pudră și deschise pungulița de mătase unde era încrustată oglinda, cercetându-și obrazul din mers. Nimic nu se cunoștea. Ochii doar, purtau cearcăne mai viorii. Iși îndesă pălăria mai adânc.

Un domn, cu haine cenușii-lăptoase, cu mustața cuceritoare, își încetini pașii, privind-o obraznic. Ce uitătură murdară avea, care desbracă și se târâie pe trup, ca o atingere vâscoasă de melc!... Toate privirile lor sunt desgustătoare și fără rușine... Cum îi urăște!...

Trecătorul făcu repede un ocol; în colțul străzii îi eși în cale și se opri s'o aștepte, netezindu-și mustața năclăiată de brilantină. Era pudrat ca o femeie, cu trăsăturile vulgare, de cruprier ori de gravură de pe pereții frizeriilor. Se uita pe sub pălăria de pai, răsucind un bețișor de trestie între degete și umflându-și pieptul, cu floare roșie la butonieră.

Zoe Vezbianu trecu sub privire cu buzele strânse, cu impresia că pășeste goală la un examen umilitor. Cum de pot îndrăzni?... Are ceva de femeie pierdută, de-și îngăduie cel dintâi venit s'o murdărească așa cu ochiadele?...

Pașii băteau ușor asfaltul, iar femeia în haină de mătase, cu cercuri galbene și negre, trecea în lumina aurie de amurg, tremurându-și cele două fire subțiri ale penei de la pălărie asemeni antenelor de insectă; luneca vedenie ușoară și plăcută, fără grijă și fără suferință. Nimic nu se răsfrângea afară, din chinuirea dinlăuntru. Purta capul sus, puțin dat pe spate, ca să poată privi sub borurile prea joase ale pălăriei; legăna elastic trupul strâns în mânușa hainei; surăse cu cea mai isbutită grație unei perechi cunoscute care o salută dintr'o trăsură de casă.. Așa e desigur viața tuturilor femeilor pierdute:

fătărnice și minciună. Acum două ore era desbrăcată în casa unui strein, a unui strein care o alunga, și acum se silește să zâmbească celor care dacă ar bănuși!... Acuși are să mintă acasă, bărbatului, tuturilor!... Cea dintâi greșală a fost grea, după o luptă... Celelalte vor veni singure. Știe bine acum, că vor veni singure — e atât de strein și de pustiu în casa ei!...

Alt domn, bătrân și cănit, o urmări cu ochii rotunzi și umezi, cu gene rare și alburii, ca ochii de porc. Poartă oare un stigmat toate femeile pierdute, de chiamă asupra lor cu atâta siguranță privirea bărbaților?... Și ea poartă un stigmat — mușcătura lui Radu pe rotundul umărului... Cum îi vine să-i mai spună oare, chiar în gând, pe nume: Radu? .. El nu mai e decât domnul Comșa, ea doamna Vezbianu... Cât de ciudat va fi când se vor întâlni mâine, în lume!... Cum îl urăște... Aceasta a fost tot. O dorință animalică, după care s'au privit amândoi dușmănos și cu desgust.

Incetini pașii înaintea casei. Servitorul stropea grădina: apa improșca rece marmora statuetelor, firile legănate de trandafir, drumușoarele cu nisip galben.

Era o clădire cumpărată de Sofron Vezbianu, dela un proprietar scăpătat, în anul când cumpărase cu aceiași bani de proaspăt înavușit, tinerețea Zoiei Racliș, abia eșită de pe băncile pensionului. Fiecare mobilă, cel mai neînsemnat lucrășor, fusese ales de mâna ei, atunci când crezuse că așa va uita tovărășia omului păros și vulgar, cu care avea să-și poarte viața.

Acum toate îi păreau hidoase, nesuferite și de prisos.

Sună. Urcă scările de marmoră și intră deadreptul în camera ei, aruncând gentulița, pălăria, mănușile, la întâmplare, împrăștiate pe jilțuri și pe divan.

— Coniță, v'a întrebat boerul de două ori! o întâmpină fata din casă, tipărindu-și șorțul alb cu chenar de dantelă și arătând cu capul spre camera de alături... Zice să servim masa imediat ce veniți... Pleacă în oraș!... continuă, așezând la locul lor, din obicei, toate uneltele cu plăsele de argint, răvășite pe mesuța de toaletă.

— Și?... întrebă distrat Zoe, care nu ascultase.

— Altceva nimic. V'a adus pălăriile dela Madam Valda! își aminti fata cu un fel de mândrie pentru luxul stăpânei, desfăcând capacul unei cutii albe și răsucind pe pumnul îndoit, o pălărie cafenie, eu pene dese și date pe spate, ca o coafură indiană.

Zoe Vezbianu apucă pălăria de vârful penelor și o aruncă în cutie fără să o privească.

— Lasă aceasta... Te poți duce. Așteaptă să sun...

Fata nu se clinti.

— Coniță...

— N'ai plecat? se întoarse Zoe din ușa șifonierei larg deschisă.

— Coniță... Știi mata că avem războiu?... Cu nemții! răsufă cu o mare și bucuroasă ușurare fata din casă, care avea o veche dușmănie cu toate nemțoaicele vecine, guvernante.

— Cine ți-a mai vârit în cap prostiile astea? Hai' pleacă!...

— Zău, coniță! Scrie 'n jurnale...

— Să le fie de bine... De când ai început să discuți politică cu mine?

— Credeam...

— Să nu crezi nimic. Ai plecat?

— Iaca plec! închise încetișor ușa, desamăgită de puținul efect al știrea senzaționale.

Zoe Vezbianu se trânti în jălț, răsucind pe gânduri o pilă de unghii. Ii trebuia acum o hotărâre dureroasă să-și schimbe haina. Ar fi vrut să plângă și era prea târziu: în trup simțea un deșert și un nod i se oprise în piept... Cum va fiind această domnișoară Vardaru?... Ce brutal s'a repezit Radu să-i smulgă fotografia... „La revedere!... — La revedere!” Așa sfârșesc oare toate iubirile care păreau că vor dura o veșnicie?

La ușa de alături, în camera lui Sofron Vezbianu, se auzi un foșnet.

— Zoe! chemă un glas subțire ca o ață.

— Da...

— Zoico!

— Am răspuns: da! aruncă pila de unghii pe marmora mesei.

— Deranjează-te, rogu-te!

— Ce poștești? se ridică în silă, și deschise ușa.

În prag, Sofron Vezbianu, cu cămașa proaspăt călcată și scrobită, în cap, se chinuia să vâre brațele în mâneci. Era în papuci și în ciorapi, cu jartierele pe picioarele păroase și cu tot restul trupului, gros și burtos, înghițit în cămașă ca într'un sac; umblând așa orb prin casă și gesticulând în mâneci ca o sperietoare în lanuri.

— Deschee-mi, te rog, nasturii... Firi-ar al dracului de spălătoreasă! se plânse glasul pițigăiat din cămașă.

Zoe îi desfăcu nasturii.

— Dacă n'ai grijă să-i deschei întâi!... Ce-i de vină spălătoreasa?

Sofron Vezbianu scoase prin deschizătură, capul chel și negricios, cu urme de vărsat pe nasul rotund ca o mură, când începe a se înviniți.

— Credeam că mă sufoc, Zoico! găfâi.

— Te-am rugat de o mie de ori să nu-mi mai spui Zoico! Mă chiamă Zoe, și atât. Zoica e numele spălătoresei...

— Scuzati! își ceru iertare batjocoritor Sofron Vezbianu!... Scuzati, Zoica o chiamă pare-mi-se și pe soru-mea și nu-i spălătoreasă...

Zoe, vru să spună că într'adevăr, sora lui Sofron nu e spălătoreasă, e nevasta unui ampoițat de mișcare, ceiace înseamnă desigur în lumea de hamali de unde a pornit neamul Vezbianilor, un titlu de înaltă noblețe. Dar se opri. Privi împrejur în cameră. O răscoală sălbatecă. Cutia de gulere răsturnată, șuroaie de apă pe jos, un prosop aruncat în picioare, o pereche de pantaloni încălecați pe spătarul unui scaun, o țigară fumându-se singură pe marginea unei măsuțe scumpe. O luă să o arunce, dar Sofron Vezbianu i-o desprinsă din mână, ducând-o la gură cu degetele scurte și păroase făcute cupă, cum fumează școlarii pe ascuns ori rândușii.

— Pardon! Mai am două fumuri...

Trase două fumuri până la carton și aruncă restul într'un vas de Galé.

— Pentru Dumnezeu! imploră Zoe, te-am rugat de o mie de ori să nu mai arunci țigările, unde-apuci. E un vas de preț, și e un obicei oribil, ca la han.

Țigările lui Sofron Vezbianu își sfârșeau existența pe colțul meselor, arzând fețele, lepădate pe scoarțele cărților, aruncate în cutii, în glastre de flori, în vase, oriunde înafară de scrumiere.

— E un vas de preț... un vas de preț! repetă Sofron Vezbianu, căutând ceva și aruncând lucrurile din cale... Te cred! Asta nu era nevoie să mi-o spui... Știu eu cât costă, că doar pe mine mă costă...

Se plecă într'un genunchiu, și cu un papuc exploră tenebrele de sub pat, svârli un teanc de ziare, deschise două sertare, trânti ușa dela dulapul cu haine.

— Ce cauți, frate? nu mai putu răbda Zoe.

— Pe dracu-l caut! pufni omul ridicând din nou teancul de ziare. Casă e asta? Han! Ai spus bine că-e han. Cucoana se plimbă, vine la ora mesei: pune-te masă, strânge-te masă!...

— Tot nu mi-ai spus ce cauți! se sili Zoe să-și păstreze calmul.

— Bretelele le caut, cucoană! Nu vezi ce caut?

Zoe ridică pantalonii aruncați pe spătarul scaunului și-i arată bretelele atârinate.

— Nu era simplu să începi de aici?

Dezarmat, Sofron Vezbianu se scărpină în chelie.

— Simplu! E ușor să zici simplu... La voi toate sunt simple... Mâncăm astăzi ori nu?

Zoe trânti ușa fără să-i răspundă. Bărbatul se plimba prin cameră, încheindu-și nasturii și bretelele, isbind cu picioarele în dreapta și'n stânga obiectele din cale. Se uită disprețuitor spre ușa închisă și mormăi:

— S'a supărat cucoana. Are nervi!

Se așeză în fața oglinzii și înodă de câteva ori cravata, fără să izbutească. O aruncă și trase din cutie alta. Sună servitoarea.

— Strânge porcăriile d'aci! dădu ordin fetei, care se plecă și începu să culegă de jos gulerile aruncate, batiștele, pălăria căzută cu gura în sus, zierele stropite cu apă.

Prin oglindă, trupul slujnicei se vedea sănătos și plin, dereticând cu spor, apăsându-și o mână pe sân, din când în când, ca să-și ridice deschizătura bluzei. Sofron Vezbianu îi urmărea prin sticlă mișcările și simțea o dogoare încălzindu-i tâmplele.

Când se apropie de dânsul, îi prinse între degete bărbia și o privi în ochii verzi de pisică. Fata se feri roșie foc, uitându-se cu teamă spre ușa unde dincolo se afla Zoe.

— Proasto! găfâi bărbatul, răsucindu-i fața mică și albă, cu nasul în sus și cu ochii vicleni. Proasto, de ce nu?...

Era a patra slujnică: pe celelalte Zoe le schimbase fiindcă îl surprindea pipăindu-le prin colțuri.

Când o mai strânse odată de sfârcul sânelui de-i năvăliră lacrimi în ochi, fata deschise ca din întâmplare ușa dela camera dealături. Sofron Vezbianu se liniști, făcând un salt neașteptat pentru greutatea lui, plantându-se din nou în fața oglinzei să-și lege cravata.

Sfârși repede și cobori.

În sofrageria înaltă și mare, cu bufeturi grele și cu o uriașă masă ovală la mijloc, Zoe, în kimono cu ibiși albaștri și trandafirii înșirați în procesiune peste un câmp cu flori violete, îl aștepta răsfoind o revista ilustrată.

— Sunteți gata? Ți-ți-ți! Mare minune! se miră Sofron, despăturind șervetul. Ce-e întunericul ăsta, frate?...

Era aprinsă o singură lampă de masă, cu glob albastru, translucid. Așa, încăperea părea mai mică și mai prietenoasă, cu ungherele ascunse în umbră.

Sofron Vezbianu merse până la ușă și răsuci butonul, aprinzând toate becurile candelabralui. Lumina scânteie orbitoare și prea vie, în cristale și în tăvile de metal.

Sala de mâncare avea două oglinzi mai înalte decât statul omului, fără ramă, în doi pereți față în față. În ele se aprinseseră acum nenumăratele candelabre, în lanț neîntrerupt, ca într'o nesfârșită sală unde la mese fără de capăt, aceiași Zoe Vezbianu, multiplicată în zeci și zeci de exemplare, în haina japoneză cu păsări albastre și trandafirii peste câmpul liliachiu, privea îngândurată în albul farfuriei, în fața omului scurt, gros și cu chelia în care lumina se răsfrângea ca într'un genunchiu luciu.

— Așa da! exclamă cu glasul lui excesiv de subțire pentru înfățișarea-i rotundă de cantalup. Așa da!... Ce-am ajuns să facem economie la lumină?

Fata servea fără zgomot, cu pașii înăbușiți în lâna covorului.

Sofron Vezbianu picură fața de masă, își picură cămașa și o șterse cu micz de pâine Mesteca lacom, clefăind; presăra sare și piper din belsug, înainte de a gusta.

Vări cuțitul în pește. Zoe îi luă cuțitul din mână ca unui copil rău crescut și i-l puse alături pe scăunașul de argint. Sofron îl apucă din nou:

— Lasă-mă frate, cu mofturile ăste! Așa am învățat să mănânc de când m'a făcut mama și slavă Domnului, îmi merge! De ce-i cuțit? N'o să mănânc doar supă cu el!...

Turnă vin, îl gâlgâi pe gât, plescăi din limbă.

Impinse farfuria cu tort.

— A se slăbi cu cofeturile. Niscai brânză!

Fata alergă cu farfuriile de brânzeturi. Zoe frunzări din mâncare puțin și fără poftă. Rămase privind uitat, la omul care mesteca alături, se scobea în dinți, scuipând resturile în farfurie.

Niciodată nu-și vorbeau decât încrucișând cuvinte înțepătoare. Îl prindea ciupind slugile. Vorbea despre restul lumii cu dispreț. Era grosolan și scandalos de mulțumit de sine. Ce se petrecea în capul țuguat și dincolo de ochii mici și unșuroși, ca două măslini înfipte sub sprincene? Averele și-o adunase singur, era temut de tovarăși, toți spuneau că e priceput în întreprinderile lui numeroase; așa dar nu era un imbecil cum îl judeca ea. Poate viața nu cere numaidecât să știi când trebuie și când nu, să te servești cu cuțitul, să nu clefăi și să nu te stropești cu sosuri, să nu-ți ghemuești slugile în unghere și să nu vorbești ca lăptăreasa... Lângă omul acesta trebuia să-și sfârșească viața, să îmbătrânească. Fără nici o zare. Ca o osândă. Se poate oare să nu caute aiurea o evadare din această vulgaritate?... Nu e un drept al ei - dreptul tinereții ei oferite intacte și pure, omului cu înfățișarea de gâde?... Cum îi părea viața un dar ispititor și divin, plin de toate făgăduelile și voluptoasă ca o inserare de August, atunci când rămânea gânditoare pe filele de roman, citite în dormitorul pensionului!... Toate au sfârșit aci. Fără nici o scăpare. Ca în visurile, când vrei să te trezești și nu poți...

În oglinzile din cei doi pereți, la nesfârșit se prelungeau perechea lor, înaintea fețelor cu albeață de zăpadă.

Sofron Vezbianu sfârși de mâncat și își șterse gura cu tot șervetul, aruncându-l peste pahare.

— Și ce-ai rămas așa pansivă? o întrebă, apucând-o de bărbie cum făcuse cu un ceas înainte, cu fata din casă.

Zoe se scutură de silnica desmierdare.

Își aminti cuvintele fetei din casă și întrebă:

— E adevărat că avem mobilizare?

Bărbatul o privi uimit de atâta ignoranță, imitându-i glasul:

— E adevărat că avem mobilizare? Dar bine cucoană, pe ce lume trăești?... Urlă orașul, și dumneata par'că acum te-ai trezit din somn. Sigur că e mobilizare, stare de asediu, războiu, ce poștești!... Au vrut războiul: îl au acum. Să-i vedem!... Pierd jumătate de milion cât am de încasat dela nemți, dar să-i vedem și pe ceilalți. Războiu, războiu— de doi ani nu mai puteam răsufla de viteji...

Sofron Vezbianu furios, cu mâna tremurând, turnă vin în pahar, îl răsturnă pe gât și se ridică rostogolind scaunul.

Strigă fata să-i aducă pălăria și amintindu-și că oricum, într'o zi ca aceasta istorică, nu se poate despărți de nevestă ca întotdeauna, își țuguie buzele unsuroase și o sărută pe frunte, punându-i mâna pe umăr, acolo unde era semnul mușcăturei lui Radu Comșa.

— La revedere, micuțo! Nu lua și tu toate așa... Așa sunt eu, nervos! Înțelegi, o jumătate de milion...

Își așază pălăria pe sprinceană și circulă pe picioarele scurte.

Zoe privi cu ură spatele omului îndreptându-se spre ușă, cu ceafa groasă și revărsată, cu un cerc din chelie ieșind alb de sub pălăria de pai.

Își șterse apăsător cu batista locul sărutat.

Așa dar războiul!...

Râse răutăcios. Să moară toți! Cum îi urăște pe toți! Un sfârșit de lume n'ar înspimânta-o, nici nu s'ar înduioșa de soarta ei, a altora, a tuturor.

Se ridică, și în una din oglinzi, se apropie spre ea, în kimonoul cu flori violete și cu ibiși albaștri și trandafirii, altă Zoe, atât de aproape că răsuflarea caldă aburi sticla, înecându-le într'o ceață obrazul.

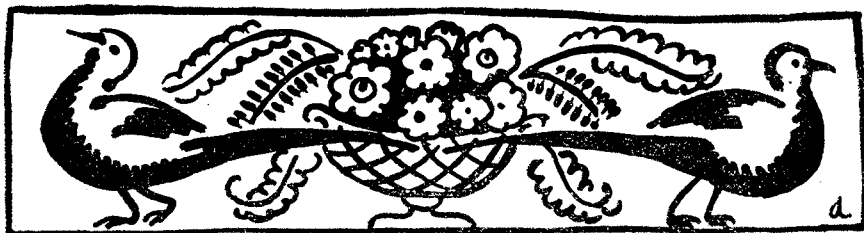
Șterse negura cu batista și se cercetă cu luarea aminte a unei streine, în ochii de culoarea florii de liliac. Cum putuse o clipă măcar, să dorească moartea tuturor? Să nu se înfioare de spaimă și de bucurie? Așa gândesc desigur femeile pierdute! Pentru ele nu e decât egoism, nesațiul și pe urmă desgustul cărnei...

Privi neliniștită în adâncul ochilor. Așa se privesc desigur, în oglindă, femeile pierdute! Umărul gol arăta semnul de dinții puternici ai lui Radu Comșa. Așa poartă desigur, stigmat impudice, trupul femeilor pierdute!

În încăperea largă, cu toate luminile aprinse, printre dulapurile grele cu scântee de cristal și metale, femeia plecată spre recele joc al oglinzei, își privea cu neliniște și încordare, ochii în care se regăsea streină și nedescifrată. Și alte femei, fără număr, în haine cu flori violete, cu procesiuni de ibiși albaștri și roz, se plecau scormonindu-și din oglindă în oglindă, genunile ochilor, dincolo de care se căsca o spaimă.

C R O N I C I

IDEI, OAMENI & FAPTE

REFLEXII ASUPRA STILULUI

INTERPRETAREA ce se dă de obicei cunoscutei definiții buffoniane a stilului ni s'a părut totdeauna puțin controlată la isvorul acesteea — și prin urmare mult-puțin greșită. „Stilul e însuși omul” — fraza se repetă din tată în fiu, și i se dă înțelesul ce i-l poate da un profesor de stilistică, gramofon de definiții ancestrale. Firește, stilul e omul, adaugă cu patimă explicativă profesorul, adică: stilul e expresia cea mai fidelă a felului de a fi, de a simți și de a gândi a unui om. Cum e omul așa e și stilul. Stilul e în funcție de individualitatea omului, de ceea ce are unic și inimitabil. — Interpretarea ce se dă definiției e deci individualistă, stilul e privit ca un produs caracteristic al omului ca individualitate unică în felul său Noi îl știam însă pe Buffon un om de-o cultură clasică — în aceeași măsură un închinător la altarul măsurii, a echilibrului, a «tipicului» rotunjit și retușat; îl știam un om care în fond era foarte departe de idealul individualist. Trebuia prin urmare recitit acel celebru discurs academic în care pronunțase faimoasa frază. Și în adevăr — recitindu-i te convingi că înțelesul ce-l dăduse cuvintelor sale nu e deloc în concordanță cu obșteasca tălmăcire. Când zicea că stilul e însuși omul, el nu avea în vedere individul, ci un om «tipic», idealul clasic al omului — măsurat, echilibrat, rațional, limpede și retușat în toate asperitățile sale individuale. Sensul ce va trebui să-l dăm cuvintelor sale nu poate fi altul decât acesta: abia prin «stil» (adică prin stil clasic) omul devine adevărat om. Stilul face pe om — om «tipic», om ideal. Stilul e omul însuși. Și adevărat om era pentru un scriitor de cultură clasică numai omul cumpănit, rațional, format în sensul unui ideal colectiv, dar nu omul «original» «personal» «colțuros».

Aceste lucruri odată stabilite, ne putem continua

reflexiile. Definiția stilului ca expresia cea mai fidelă sau ca produsul propriu al unei «originalități individuale» — e valabilă numai pentru perioade individualiste». În epoce clasice sau în perioade ce urmăresc ideale și mai abstracte (mă gândesc la arta egipteană, bizantină, gotică) definiția de mai înainte își pierde orice îndreptățire. În aceste epoce stilul devine oarecum o forță istorică, o realitate mai substanțială decât omul stingher: stilul colectiv subjugă pe insul izolat modelându-l în sensul său. În aceste perioade omul e un produs al stilului și nu stilul al omului. Individualitatea artistică nu mai e decât un moment fără importanță ca «individualitate» dar de-o simbolică măreție ca organ viu prin care se realizează un «stil». Inversiunea aceasta a raportului dintre om și stil e un fapt istoric de netăgăduit. Nu trebuie să ne gândim decât la stilul cel mai apropiat de noi, la cel bizantin. Convenția tacită și de multeori aproape inconștientă ce stă la temelia altor stiluri, apare aici limpede formulată. Sinodul ecumenic dela Nicea hotără pentru câteva veacuri cadrul în care trebuiau să emeleze artiștii: Non este imaginum structura pictorum inventio sed ecclesiale catholicae probata legistatio et traditio. Pictorului i se cerea supunere oarbă unei învoielei colective. «Stilul» devine opera unui spirit unitar ce străbate pe artiști întocmai ca pe episcopii intruniți într'un sinod să hotărască o dogmă. Celce nu se supune inspirației comune e pur și simplu dat afară din sinod sau alungat cu afurisiri drăcești din împărăția artei. Astfel votul dat pentru o dogmă va fi unanim, iar un perete acoperit cu mozaicuri nu va supăra ochiul prin abateri neroade dela canon.

L. B.

LĂMURIRI PENTRU ACELAȘ RAȚIONALIST

TRECÂND peste injurioasele calificative la adresa mea cu care d. M. Ralea își susține teza în „Cuvântul liber” din 17 Ianuarie 1925, și înainte de a-i da lămuririle necesare asupra unor greșeli fundamentale, care-i scad prestigiul de colaborator

al marelui revistei de la Iași „Viața Românească”, facem încă odată observația următoare, că tinerii care studiază la Paris aduc de acolo, unii: un papuc de curtizană, cum de mult se exprimase marele poet al românismului Mihail Eminescu, alții: lumină în

cap și smerenie în suflet. D. Ralea: Haos în minte și injurii pe limbă. Fiindcă dacă Sorbona ar fi însemnat ceva în viața lui intelectuală, nu ar fi scris cu atâta grabă erori, cari au reușit să uimească și pe cei mai puțin știutori de carte, și injurii, care au îndignat în ultimul timp multă lume.

Scrie d. Ralea: „acei cari disprețuesc Rusia pentru *misticismul bolșevic* o adoră pentru cel pravoslavnic“. D. Ralea iar se atinge de Rusia; iar afirmă lucruri care nu se pot învăța la Paris. Ce înseamnă misticismul bolșevic? În Rusia n'a existat niciodată misticism bolșevic. N'a existat mai ales, cum ar fi trebuit să se exprime d. Ralea, ca să spună ceia ce vrea, *bolșevism mistic*; există însă acolo și misticism și bolșevism. Dar a lega împreună aceste cuvinte înseamnă a nu le ști nici înțelesul teoretic, și nici a le cunoaște în realitatea rusească. Ar fi foarte bine ca d. Ralea, fiindcă are gust de vorbit despre Rusia, să se adreseze domnului Dr. Cazacu și domnului C. Stere, de la Iași. Domniile lor, cunosători buni ai realităților rusești, îi vor da lămuririle necesare, ori de câte ori d. Ralea va face cinste Rusiei de a vorbi despre ea. Iar dacă atât d. Cazacu cât și d. C. Stere se vor intimida de a face lecții asupra unei terra incognita — cum este Rusia și toate chestiunile ei pentru d. Ralea — atunci, mă însărcinez eu, pentru mai marea luminare a tănărului raționalist, să-l plimb pe întinderea unui veac și mai bine în viața intelectuală rusească, în subsolul revoluționar, în vrafurile de broșuri, în toate certele vieții politice și sociale, atât de interesantă și atât de instructivă. Și atunci d. Ralea nu va mai împerechea cuvinte — misticism bolșevic, sau bolșevism mistic, — și va ști care doctrină socială și chiar socialistă în Rusia cuprinde elemente mistice, de ce bolșevismul, fiind o numire accidentală pe care o parte din social-democrația rusească, cea mai consequent-marxistă, deci cea mai ideologic-materialistă, și-a dat-o în August 1903 la al doilea congres al partidului social-democrat, ca să se deosebească de cealaltă fracție care se numi menșevică. Fracția bolșevică era fracția lui Lenin, cea mai marxistă, deci cea mai antimistică. Bolșevism mistic (nu misticism bolșevic, cum se exprimă d. Ralea) este egal cu marxism mistic. Cine ar îndrăzni din cei cari țin condeiul în mână să afirme, fără frica de a se compromite pe o viață întreagă, că marxismul conține în concepția lui, în sistematizarea lui, în practica și în viziunea sa măcar un singur procent de misticism, când el nu este decât o strașnică învățătură despre lucrurile *numai* materiale, care nu amintește și nu admite sufletul omensc în care se petrec lucrurile mistice?

Peste această confuzie a d-lui Ralea, fac o mărturisire: nu disprețuesc, ci deplâng pe poporul rus pentru urgia raționalistă de care suferă, una dintre formele căreia este și marxismul, și-l ador, cum spune d. Ralea, pentru misticismul lui pravoslavnic. Căci dacă a fost o forță — o forță a cărei imensă acțiune mintea omenească nu o poate închipui — care a prăbușit revoluția materialistă și ateismul raționaliștilor marxiști, a fost anume credința pravoslavnică a poporului, credința în mistica putere a sfinte cruce, pe care — domnule Ralea, am fost martor — toți dracii din lumea aceasta, strănși în nefericita Rusie, nu au putut o clinti. Ce cutremurător exemplu: ieșirea din iad a poporului rus se face pe căile și pe cărările peste cari își aruncă lumina sa mistică, neînvinga Cruce a creștinismului pravoslavnic..

Spune mai departe d. Ralea: „Incântați că au găsit aiurea o nouă maimuțareală, au inventat „de

toutes pièces“ ortodoxismul român. Aceasta o afirmă în anul de la nașterea lui Hristos 1925, d. Ralea. Iată că ortodoxismul român e inventat de câțiva maimuțoi. Trăesc în România din Mai 1922. În toamna aceluiași an s'a înapoiat din Viena d. Nichifor Crainic. Nu știu în ce țară a maimuțărit păr. Gala Galaction. Ne-am strâns cu toții și am inventat ortodoxismul român: eu am adus din Rusia elementul obscurantist; d. N. Crainic — rigiditatea dogmatică a lui și păr. Gala Galaction — elementul pasional. Până atunci, poporul român n'a știut ce e ortodoxismul. Iar astăzi dacă-l cunoaște — e datorită nouă. Până la noi — din timpurile lui Traian, decând dacoromanii au început a se plămădi și a deveni popor român, el a trăit probabil cu „De rerum natura“ a lui Lucrețiu, cu „Metamorfozele“ lui Ovidiu, (poate și cu „Ars amandi“ a lui); cu „Poetica“ lui Aristotel, cu „Republica“ lui Platon. Mai târziu: cu obscenitățile ce le găsim în „Mandragora“ lui Macchiaveli și în Decameronul lui Baccaccio. Iar când au început să năvălească turcii în principatele române, domnitorii români, cunosători perfecți ai determinizmului cartezian, care a făcut posibil progresul tehnic, au construit tunurile din lemn de cireș cu care au înscris în istoria poporului român atâtea nemuritoare victorii. De ortodoxie, de biserică, de cruce — românii n'au avut nici o idee. Fără Euclide și Descartes — poporul românesc n'ar fi existat. Și iată că venim noi acum să-l turburăm cu ortodoxism și cu alte maimuțării! Lăsăm d. Ralea gloria unui asemenea raționament.

* * *

Nu cunosc o operă de cugetare românească, pluitind în veacuri, ca atâtea opere de gândire ale popoarelor apusene. Poporul român n'auvut timp să se gândească la legile de gravitație universală, să descopere stele, să caute a patra dimensiune, să-și bată mintea cu quadratura cercului. *Istoria nu i-a dat răgaz*. Dar nu cunosc în schimb nici un alt popor din cele ce au fost și cele ce sunt, să fi înfăptuit minunea pe care a înfăptuit-o, în ciuda tuturor rafinatețelor raționaliste, poporul român. Însăși istoria lui este minunea lui cea mare. Istoria poporului român este istoria credinței sale strămoșești. Strălucesc popoarele prin artă și prin știință — poporul român a uimit veacurile cu credința sa. Ce este românismul istoric? Iată formula lui: *naționalitate + ortodoxie = lege*. Nu lege în sensul pravilei juridice, nu *lex*, ci legea strămoșească — o sinteză conștientă a două puteri cu care a trăit sufletul lui 19 veacuri: conștiința naționalității, deosibindu-l ca român de celelalte națiuni, care veneau sau treceau peste el, și conștiința credinței sale, pe care o socotea înfașibilă, fără de care nu se putea concepe fiindcă s'ar fi simțit despicat în două. La român ca la nimeni altul, nu poți trage linia de despărțire între sentimentul de naționalitate și sentimentul de religie. *Legea* lui cuprinde și pe una și pe alta. Dacă istoria unui popor e, după Marx, istoria luptelor de clasă în sânul unuia și aceluiași popor, dacă după sociologii naționaliști ea este lupta între națiuni, istoria poporului român este lupta lui cu alte popoare pentru lege: adică pentru naționalism + ortodoxie. Mi se pare, Ștefan cel Mare a fost numit *cavalier al Creștinității*, de către un papă uimit de sensul luptelor domnitorului român. Cum poți să afirmi atunci ateismul popular al românilor când istoria lui nu este decât istoria religiozității sale? Cine și pentru manifestarea cărei simțiri a bătut în pământ acele umile și misterioase troițe — ne mai

vorbind de atâtea biserici — pe care le-am întâlnit de la Hotin și până în Munții apuseni, cine alt decât aceiaș români, care ca și troițele roase de ploii și bătute de vânturi — stă, stă cu îndârjire pe acest pământ, primind dela ele porunci, adevăruri și nădejdi?

Și a fi un intelectual nu înseamnă a nega cu citațiuni din autori străini realitățile națiunii tale, ci înseamnă a-ți arunca sonda minții în inima istoriei neamului tău, a prinde cu sufletul și a înțelege cu inima șoptele ce îți le trimite veacurile trecute în care s'a desfășurat națiunea ta, și a le rosti, evlavios și smerit, în fiecare dimineață și în fiecare seară, ca pe niște sfinte ectenii liturgice.

Dacă credința în Dumnezeu și în Hristos este o absurditate — cea mai mare absurditate este istoria neamului românesc. Fie însă binecuvântată acum și pururea și în vecii vecilor, aceasta sublimă absurditate, care în timp de 19 veacuri a păstrat în mijlocul a o sută și nouăsprezece posibilități de piere, pe un popor care după toate metodele raționaliste ar fi trebuit de mult să se scufunde în noaptea istoriei.

D. Ralea afirmă: „Nouă ne trebuiesc valori clare, sigure, controlabile“. O valoare mai clară, mai sigură, mai controlabilă chiar decât valorile lui Euclid și determinismul cartesian este ortodoxia poporului român — este cum am spus istoria lui întreagă.

Credința în Dumnezeu este după d. Ralea „nevoia de a se băga la un stăpân. Omul liber poate trăi singur; sclavului îi trebuie veșnic un despot care să-l pălmuiască. Și divinitatea e un stăpân comod, care satisface nevoia, fără să facă insuportabilă experiența“.

Așa vorbește omul de la Sorbona! Aș putea cita numele a o sută din cei mai mari oameni de știință, — oameni de știință, nu tineri citiți — cari au simțit nevoia de a se băga la stăpân, la stăpânul stăpânilor, Dumnezeu, ca să găsească în Dumnezeu nu lanțuri, și nu robie, ci suprema libertate, suprema eliberare. Să amintesc de Leibnitz? Dar Faraday? Faraday era un obscurantist? Chimist și fizician englez el a însemnat ceva în știință: a descoperit curentii de inducție, datorită cărora a fost introdusă lumina electrică în viața practică și s'au construit motoarele electrice; a descoperit legea descompunerilor chimice în electrolisă; a descoperit legea diamagnetismului; a descoperit legea acțiunii magnetelor asupra luminii polarizate. De ce Faraday simțea nevoia să-și ia pălăria din cap în fața studenților pronunțând numele lui Dumnezeu? Pascal era ilustru matematician, fizician și filozof. Primele propoziții ale geometriei lui Euclid au fost regăsite, la vârsta de 12 ani, de el. Tratatul lui despre secțiunile conice, scris la 16 ani uimise pe Descartes. Lui Pascal se datorește descoperirea legilor greutateii aerului și ale echilibrului lichidelor, calculul probabilităților, presa hidraulică, etc. Era deci un tânăr mai prodigios decât d. Ralea! Și a crezut și el în Dumnezeu, în Hristos și — pare mi se chiar în infailibilitatea papii. Nu nevoia de a fi pălmuiți de un stăpân comod, ci nevoia de a găsi și încredințarea că vor găsi suprema libertate, pe care o găsește un suflet credincios și smerit și o

minte autentic savantă, în Dumnezeu, o libertate pe care niciodată nu o va cunoaște d. M. Ralea, simplul colaborator al revistei „Viața Românească“ de la Iași.

* * *

Și acum să ne verificăm. Trăește în București, în nevoi, în muncă și în cugetare, un tânăr filozof român, care după ce a studiat biologia, sociologia și matematicile superioare, a scris: „*Die Logistik als Versuch einer neuen Begründung der Mathematik*“. Mie, care știu cu greutate tabla înmulțirii și cele patru modeste operațiuni ale aritmeticii, nu-mi spune nimic aceasta strașnică teză de știință. Universitatea din București însă e mulțumită și poate pe drept onorată să-l numere în rândul profesorilor săi. Învățătură română imi povestea mai deunăzi:

— Stam de vorbă cu un oarecare raționalist. Și fiindcă veni vorba de credință, mă întrebă: „Cum, crezi în învierea lui Hristos, tu, un om învățat?“

— Da, cred că Hristos a înviat.

— Cum, tu, un om de știință crezi în învierea lui Hristos?

— Da, cred că Hristos a înviat.

— Bine, dar asta e irațional.

— Se poate, dar eu cred că Hristos a înviat“.

Așa a răspuns învățătură română, care a studiat biologia, fizica, matematicile superioare. Pe stradă mă gândeam: cum poți să înțelegi cu rațiunea învierea lui Hristos, fără să nu înnebunești. Sau ce altceva ești decât un nebun, dacă poți nega o minune care stă în centrul culturii și civilizației seculare ale omenirii?

Iar de la capătul țării — din Cernăuți, — primesc o scrisoare a părintelui C. Morariu. În ea citesc: „am acum 71 de ani și nu sunt vrednic să mulțumesc Atotputernicului că mi-a lăsat vederea ca să pot ceti și scrie câte ceva, unica mângâiere ce mi-a mai rămas. După convingerea mea cea mai intimă, pentru noi românii nu există o nenorocire mai mare decât 1) nepăsarea totală a mai tuturor intelectualilor noștri de sfânta lege creștinească și copilărească lor alergare după toate înșelăciunile raționaliste, 2) lipsa bisericii celei vii din aproape întreg trupul nostru național. Toate păcatele, de cari e cuprins acum sufletul neamului. Iși au izvorul în nenorocirea aceasta. Doar nu cetim în zadar că „unde sunt mulți necredincioși, multe păcate se fac. Călăuzit o viață întreagă de Duhul Domnului, eu am putut exclama în mijlocul tuturor prigonirilor vrăjmașe ce s'au descărcat asupra mea: *Dumnezeule, ce nespuse de mândră e lumea Ta, când Tu ești inima și sufletul omului și cât de ușor e de purtat atunci jugul vieții*. Dacă fiecare frate român ar ajunge să fie pătruns de înțelesul exclamării citate, atunci de bună seamă, n'ar fi pe lume alt popor mai fericit decât al nostru, nici altă țară mai frumoasă și mai fericită decât țara noastră!“

Când în afirmarea unei credințe stau alături de unul din cei mai remarcabili învățați români și când am binecuvântarea unui bătrân cărturar — care o viață întreagă a tinut în mână Crucea și condeii — îmi îngădui să cred că sunt pe calea cea dreaptă.

G. M. IVANOV.

CĂRȚILE

ION Minulescu: «*Roșu, Galben și Albastru*», Roman. Editura «Cultura Națională»...

Amintirea chinuitoare a războiului — care întunecează un răstimp limpezimea zărilor sufletești — se irosește nesimțit. Literatura nu l-a cunoscut decât neînsemnat și fragmentar. Pricina e negreșit, ușor de lămurit. Oricât ar fi de legitimat logic, războiul rămâne totuși antiartistic. Perspectiva timpului, care să-i macine contururile aspre, se dovedește cu totul neindestulătoare. Poetizarea întârzie. Dominat de mașinism și neputând — ca altădată — preaslăvi ceia ce era fapt omenesc mai întâi, de îndată ce împrăjurările au îngăduiut-o, insul l'a ignorat cu toată voia.

Redus la hazard, tactică și armament, războiul și-a pierdut pe de-a întregul înfățișarea eroică: bărbăția s'a istovit inutil în față sârmelor ghimpatate. Lipsind, deci, temeiul creator al avântului epic: participarea divinității — ca la antici — ori biruința efortului pur omenesc — ca mai târziu — războiul modern s'a închis în notura de fapt divers sau în neputincioasă indignare umanitaristă..

«*Roșu, Galben și Albastru*» nu are însă niciunul din caracterele acestea. Deși fără tăgadă o carte de război. Nu însă în sensul prim al cuvântului: cele mai mult de două sute pagini ale volumului d-lui Ion Minulescu, n'au decât firave puncte de contact cu el. Războiul n'a modificat nimic sufletește. Nici în traiul de fiecare zi. O singură schimbare mai de seamă: Bucureștii se înlocuiesc cu Iașii. Incolo, viața e aceeași: datorie, bodegă, femeie. Sau invers. După cum e întunerec ori lumină. Neapărat, de fiecare s'a achitat eroiul cum a putut: datoria la cenzură, femeia soră de caritate, bodega ca pe front. Toate sumar. Tot așa de sumar ca motivările de atitudine: «*când voi fi satul, îmi voi permite luxul să fiu și eu erou. Am să contribui probabil și eu cu câteva răncuri în cărțile de ceteră ale elevilor din clasele primare. Voi avea funeralii naționale și copiii eroilor de azi, vor rămâne repetenți dacă nu-mi vor ști biografia. Până atunci însă nu dau voie nimănui să atenteze la libertatea lașității mele de a voi să trăiesc. Nu vreau să mă gândesc încă la formula eroismului cu care voi emoționa până și pe atreptenorii de pompe funebre. Doresc să am nevoie de ea cât mai târziu posibil și dacă se poate chiar la „calendele grecești”».*

Sau motivări sentimentale: «*Lotty e o femeie ideată. Eu o iubesc fiindcă e caldă și dulce ca o ciacșă de șocolată cu frăscă*»; și, în alt loc: «*Ce femeie deliciosă e Lotty. Eu o iubesc fiindcă e caldă și dulce ca o chiflă rumenă, abia scoasă din cuptor*».

Acțiunea se desfășură simplu și strâns: la București Lotty, în drum spre Iași Jenny, iar în capitala Moldovei Tatiana. Pretutindeni se simte ritmul precipitat al vremilor. Deaceia poate oamenii din cartea d-lui Minulescu sunt reduși numai la linie și gest. Cine se mai poate cerceta lăuntric? Scos, astfel, din cercul împrăjurărilor, romanul «*Roșu, Galben și Albastru*» e ca toate cărțile anului trecut. Adică nu e roman. Ci o înșirare de cronică. Deasupra ei stăruie însă, strivitor, preocuparea pentru interesant și bizar. Nu pentru obiectivitate

și adâncire sufletească. E o slăbiciune mai veche a d-lui Minulescu

Din pricina ei, înșii și faptele — dintre marginile cărții — își definesc o valoare omenescă redusă, pe care greul veșmânt literar, lucrat chiar cu artă, nu o poate împlini ori ascunde..

ION Foti: «*Spre necunoscut*». Editura „Cultura Națională”.

Înainte de a tipări «*Spre Necunoscut*», d. Ion Foti ne era cunoscut prin foiletoanele din „Viitorul” și traducerile din clasici, minunate prin limba în care erau redade. Nu putem prețui, totuși, la fel volumul său de versuri, cu toate mărturiile „*prefetei*” pe care însuși a scris o volumului: «*Pornit-au aceste poeme din cele mai tainice ascunzături ale sufletului, din necesitatea izvoarelor care izbucnesc ne vît din stîncă. Sunt floarea imaculată a absolutei obiectivității sufletești. Sunt ca o esență*», etc. etc. Străduințele sale pentru poezia de ideie și versul înflorat sever, sunt onorabile. Dar, se întâmplă în poemele sale ca ideea să se rătăcească de multe ori în întorsături de labirint și versul — rămas fără sprijinul umerilor ei — își prăbușește bolțile în obscurități și confuziuni.

O pildă:

„Atomul

*Trăiau sub bolta viselor de-argint
Al nopții fii, s'apâni peste astre.
Sub, ei, de-asupra lor, plutiau dezastre;
Bucăți din soră, sclipiri de mărgărit,
Se legănau în spațiu, 'n drag alint,
Sub baldachinul stelelor sihastr.*

*Cuprinde ce-l ce-l gând și Infinit
Lumina ce se 'neacă 'n întuneric.
În tronu-i sumbru, tainic și feeric,
Privirea 'n lumi, departe-i; a stărnit
Nepotoli'ut dor nemărginit
Să zboare 'n jurul furtunos și sferic.*

*Visarea pierde-se 'n necunoscut,
Visarea mândr'a gândului splendoare.
Necunoscutul fioros apare,
Călare stând pe-al besnei vajnic scut”.*

Se rețin dintr'odată — între altele — două nou-tăți: înainte de a se fi înjghebat ordinea planetară exista «baldachinul stelelor sihastr» și apoi: «necunoscutul fioros» călărește pe un scut. D'acapo. Exemplele se pot înmulți.

GEORGE Vălsan: «*Povestea unei Tinereti*». Editura «Cultura Națională»

Pentru trecătorii grăbiți prin fața vitrinei scrisului ultimilor ani, autorul „Poveștii unei Tinereti” e un nume încă neîntâlnit.

Di George Vălsan nu e totuși un necunoscut. Aparține însă unei generații mai vechi, Aceia deasupra căreia și-au încruciat — ca niște spezi,

entuziasmul și indignarea — cele două zeități vrăjmașe: d. N. Iorga și H. Sanielevici. Dușmănia nu s'a potolit, pare se, nici azi: din vreme 'n vreme, căpetenia „curentului nou” mai repede spre locurile luptei de altădată o zvârlitură dărză de praștie; și dacă, în poftida mărturiilor recente, nici literatura d-lui Panait Istrate nu-i va fi adus alinul visatului tip de literatură clasică proletară — care să vindece rana hulitului poporanism — cartea d-lui Vălsan va fi prilejul unei noi cruciande până la «Crășma lui Moș Precu», unde se vor sparge iar geamurile.

Se va săvârși aceeași greșeală, ca acum două decenii: nesocotirea oricăror legi de evoluție literară și cercarea încătușării unui organism viu în tipare plăsmuite după realități, streine desfășurării normale a vieții noastre sufletești. Se vor spune și răspunde lucruri demult știute. Prezența semănătorismului — într'o vreme de răspântie — nu însemna nimic îngrijorător pentru destinele noastre literare. Un gen are legile lui permanente de viabilitate și evoluție. Ele nesocotesc orice intervenție din afară: împotriva tuturor pronosticurilor făcute, d. Sadoveanu n'a dispărut din literatură, iar firul legăturii cu elementele specifice de grai, loc și suflet — pe care se străduia s'o înghebeze semănătorismul — s'a continuat; clopotul protector de sticlă al clasicismului — sub care fusesem cu grijă acoperiți — s'a spart demult. Dar d. Sanielevici refuză orice experiență. S'a zăvorit înlăuntrul unui anume fel de a nu vedea și nu înțelege: jinduie poate să se păstreze curat de orice cunoștință nouă pentru marea zi când va da, literaturii universale, mult trâmbișatul sistem al clasicismului de fier...

Deaceia, nu ne-am mira — dacă ridicând din întâmplare storul de dispreț lăsat peste cei „suta cincizeci de neînsemnați scriitori români” și-ar da cu ochii de volumul d-lui Vălsan — să îmbrace iar armura de cavalier fără frică. Mai cu osebire că «*Povestea unei Tinereți*» are toate cusururile și însușirile literaturii semănătoriste: — oameni simpli, trăind și simțind așa cum se trăia și simțea acum douăzeci de ani. Pentru dragostea care se înfiripă între un tânăr cărturar și fica unui preot, într'un decor nefalsificat de țară; ori pentru bucuria romantică a prețuirii vieții cămpenești în dauna celei de oraș, cetăturul de azi nu poate avea decât zămbete: «*Alexandru sopți: — te doare capul? Ea ridică ochii dulci spre el. Făcu semn că nu. El se uită împrejur. Odică fugise înainte, printre râpe. O, măcar o clipă să alătura de pieptul lui capul acela scump! Inșă abia atinse veșmântul umed de aerul serii, și își trase mâna. I-se păru o lipsă de evlavie. Românițele se culcau la pământ sub pasul ei. Trecea gânditoare. În umbra aceia răcoroasă parcă renăscuse înviorată ca o floare. Era copilul naturii, al pădurilor și al livezilor de aici și dacă ar fi îndrăznit să se apropie mai mult el, străinul, ar fi sărit natura să-și apere copilul!!*»

Asemenea gânduri care ar putea fi socotite acum copilărești, se răscumpără însă — îmbeșugate — prin ritmul plin de sinceritate și natural al scrisului. Larga revărsare descriptivă de pe alocuri se închide, deasemeni, uneori în crâmpiele de admirabilă notație; de pildă: «*Natura pândeste în jurul orașelor, ea le asediază, așteptând liniștită, răbdătoare, sigură de izbândă. Își trimite șiruri de pomi pe bulevarde, invadează grădinile, ferestrele, și cu încetul va cuceri pe rând orașele*»...

*

Cartea d-lui George Vălsan e, astfel, mai mult decât pasul întârziat al unei literaturi care — deși a păcătuit poate printr'un exclusivism cam îndărătnic — a fost, totuși, încărcată de prea multă hulă.

Și, fără îndoială: bunele ei rosturi n'o îndrițuiau...

AL. BĂDĂUȚA

D. D. Pătrășcanu: *In fața Națiunii. Ed. Steinberg & fiul. București.*

N'am știut că osul D-lui D. D. Pătrășcanu e drept coborător din Veveriță Postelnicul, acel carele vrut-a să răstoarne pe Alexandru Lăpușeanu, împreună cu vornicul Mațoc și cu Stroici, și au pierit în țara leșească. N'am știut-o aceasta, fiindcă nu citisem manifestul D-lui Pătrășcanu către alegătorii de la 7 Iunie 1918, și fiindcă asemeni altor creștini care n'aveau nici o grabă pe acele vremi să uzeze de dreptul și de obligația votului, nu ne interesa cătuși de puțin vre'o genealogie de fost ori viitor parlamentar, fie pomenită ea chiar în Arhondologia Moldovei. Dar mărturisim că de cele două ori trei ori, cât ne-a fost dat să vedem în adunarea deputaților de la Iași, pe autorul lui Timotheu Mucenicul, l-am asemuit îndată cu o neastăpărată și autentică veveriță. Era o impresie curată și imediată, ferită de suggestia arhondologiilor și manifestelor electorale. D. Pătrășcanu luneca cu sprinteneală păduratică de la o bancă la alta, se repezea către un vorbitor, se întorcea cu bărbifa roșcată ca pământul veveriței către un intrerupător, ridica picioarele peste spătarul scaunului din față, era însăfășit viu, nehodinit și la dânsul acasă, ca un *scuriolus* printre crângile pădurei, când aleargă cu o uimitoare agilitate pe puntea aeriană a creștelor de brad.

Pe acea vreme, d. Pătrășcanu era foarte iubit ori foarte urât. Din pricina acestui neastămpăr și din alte pricini încă. Astăzi e numai un om înălțurat, scris pe o listă neagră, atins de un solu de capitis diminutio.

Ca să explice atitudini de atunci și să lămurească o situație de astăzi, d. Pătrășcanu a adunat într'un volum cuvântările, articolele și manifestele din 1917 și 1918, înfățișându-le lectorului cu o amănunțită tâlcuire a semnelor vremii. Astfel, a două oară, d. Pătrășcanu apare în fața națiunii. Cartea sa e un document și o pledoarie. E o carte dureroasă fiindcă ne deșteaptă în cuget amintirea unor timpuri dureroase și fiindcă e și spovedania unui suflet. E și o carte îndrăzneată, fiindcă autorul, știind că va deslănțui noi furtuni asupra sa, sau că în cel mai fericit caz va fi acoperit de tăcere, se îndârjește să răscolească în trecut.

În afară de orice discuție, d. Pătrășcanu se socoate un tare bun român. Nu o dovedește numai cu arhondologia lui Sion. (Sânt îndestui români tot atât, ori și mai vechi și totuși mai puțin buni). A dovedit-o însă cu scrisul său românesc, căci a da literaturii țării tale, cărțile pe care le-a dat autorul «*Schițelor și Amintirilor*», «*Candidatului fără noroc*», e o faptă tot atât de românească măcar, cât un înfocat discurs patriotic; dar a dovedit-o și cu unica protestare parlamentară împotriva păcii din București, în ședința camerei de la 9 Iunie 1918, și în cuvântările pentru apărarea Liceului Internat din Iași, asupra Iașilor după războiul, asupra școlilor bune care nu s'au înfăptuit, asupra reformei agrare.

Toate stau mărturie înainte de orice, a unei bune

credințe și a unei țării, care au înfruntat toate vrășmășiile cu seninătate și neclintire.

Iar după ani, d. Pătrășcanu își întoarce ochii îndărăt, se cercetează, își cântărește faptele și vorbele și gândurile, și din acel pelerinaj pe drumuri spinoase iese în față sa crescut și întărit: «Căci dacă avem în vedere evenimentele de la războiu incoace care au dovedit în largă măsură că sistemul politic anti-rusesc nu este tocmai așa de absurd cum pretindeau unii, iar pe de altă parte că el e împărțășit astăzi din ce în ce cu mai multă vigoare chiar de autorii alianței ruso-române dela 4 August 1916 — atunci existența volumului de față cred că va fi îndreptățită».

Pentru a o justifica și a justifica încă odată politica susținută de autor, au luat loc în fruntea volumului acele tâlcuiri ale semnelor vremii, unde d. Patrașcanu din acuzat devine acuzator.

Nu ne oprim, și nu e locul să ne oprim în cadrul acestei reviste ținută departe de politică, — la sănătatea ori justeja vederilor politice ale d-lui Pătrășcanu. Din toate erorile sale, una singură ne interesează, și e cea mai grea, și e cea la care ne surprinde că nu s-a oprit ochiul ager al omului care atât de scormonitor a surprins în literatura sa, toate înșelăciunile și strămbătățile sufletului omenesc. E drept, România de astăzi s'a înfăptuit într'o atmosferă de mare ticăloșie politică. Ca o floare rară și de o mie de ori scumpă, a crescut din miasme și din gunoaie. Dar este ca o floare roșie de sânge, hrănită din atâta sânge. Pieptul cu orbire pus zid glonțului, a răscumpărat și netrebnicile neutralității, și contrabandele, și târguelile de orice natură și nesocotințele politice, și rătăcirile ei, și trenurile care lăsaau răniți și cărau butoaie de vin, și tot ce a fost intunecat, murdar și greu de păcate. Atunci nu era de cât un singur fel de vedea limpede și de a avea dreptate — acela care să nu facă mâna ce ținea arma să șovăie. Atunci nu aveai nici un drept să ai altă dreptate, de cât aceea pentru care luptau opt sute mii de oameni. A avea alta însemna a fi defetist. D. Pătrășcanu

numește pe Clemenceau și Poincaré „geniile rele“, geniile bune ar fi atunci după D-sa Malvy și Caillaux. Adică acei care ar fi ușurat biruința și consolidarea pentru totdeauna, a lui Wilhelm II și a militarismului prusac.

Aci stă toată eroarea sistemului de cugetare, cu care d. Patrașcanu se înfățișează a doua oară în față națiunii. Ea apare limpede și e susținută cu toată logica, cu care indeobște se apără strălucit orice eroare. D. Pătrășcanu a cugetat cum socotea și socotea să poate cugeta cel mai bun român. Cinstea și sinceritatea sa stau în afară de ori ce îndoială. Criticismul său a văzut greșeli și păcate, pe care le-au văzut și pentru care au suferit și alții. Dar când oștile se aflau la hotare, nu aveai voie ca bun român să cugeți altfel decât cu cugetul unanim. Orice contribuia să slăbească rezistența morală, însemna o vină cel puțin egală cu vina acelor care n'au îngrijit să dea armatei rezistența materială.

Nu ideile, nu convingerile, nu învinuirile D-lui Patrașcanu sunt astfel discutabile. Ele în cea mai mare parte, sunt pline de adevăr, și sunt dureri pentru care au lăcrimat mulți ochi și au fost trimise la zadarnică pierzanie multe suflete. Dar timpul când au fost spuse aceste toate, atârnă greu. Era un ceas când toți trebuia să tăcem, să închidem ochii și să ne astupăm urechile. O cerea legea războiului. Era un elementar axiom psihologic. D-nul Patrașcanu atunci a vorbit. Era un curaj și voia să fie o faptă bună. Dar n'a fost decât un grăunte de îndoială mai mult, atunci când nu ne era îngăduită nici o îndoială.

Dacă am putea uita acestea — și cine le poate uita? — cartea d-lui Pătrășcanu și-ar fi împlinit deplin rostul de mucenicească și totuși orgolioasă spovedanie, a unui om și a unei atitudini.

Am citit-o cu interes, pe alocuri cu strângerea de inimă a amintirilor trezite, ne-am lăsat convinsi nu odată de temeinicia revoltelor d-lui Pătrășcanu, totuși cartea ne scapă din mână.

ION DARIE

CRONICA ARTISTICA

IOAN THEODORESCU-SION

DUPĂ ce curentul impresionist se înămolise în propriile sale dogme, care, fatal, trebuiau să ducă la sterilitate, fiindcă personalitățile mari nu mai existau, iar contemporanii nu rămăseseră decât cu rețeta intelectualizată, o parte dintre pictorii mai tineri din Franța ce nu se simțeau tentați de tendințele transcendentale ale vremii, se îndreptau din nou spre domeniul construcției formale, neglijate de Impresioniști. Nu numai influența compozițiilor construite ale lui Cezanne, dar și reîntorcerea la unele concepții clasice, determină felul acestei arte noi, care, firește, atribuia o importanță deosebită ritmului formal, nu pictural, volumului bazat pe elemente lineare. Neapărat că și statica își făcea astfel tot mai mult loc pe pânzele pictorilor și în concepția realizărilor sculpturale. O altă mânărie mai îngrijită a penelului se impunea; culoarea deveni mai deasă și se rotunjea cu umbre mai puțin colorate, nuanțate deseori numai ca acele planuri de culoare locală, văzute în pictura Renașterii. Bă-

trânul Leonardo da Vinci devenea încă odată un ideal de realizare și fiindcă personalitățile nu se găsesc prea des în timpul nostru, o ceată întreagă de pictori diviniză mijloacele și bunul meșteșug, tăbărând peste extremul opus al Impresionismului. În mulțimea aceasta, talentul matur și sănătos al lui *André Derain* ni se înfățișază ca o plantă, crescută dintr'o țarină imbelșugată, între flori de hârtie japoneză. Căci intelectualizarea preocupărilor zădărnice de cele mai multeori o realizare organică, posibilă numai când intuiția se reștrânge intens în fiecare fațetă a întregului artistic. Artiști neformați, se conplac întotdeauna în atitudini radicale, într'o ținută de extremist. Din aceeași cauză cultul colorilor cât mai curate și străvezii, dispăru tot mai mult. După mulți ani, artiștii își aduseră iar aminte de negrul de fildes și de terra di Siena, căci idealul nu mai constă în predominarea absolută a valorilor de culoare ci în realizarea unui echilibru între o formă puternică, viguroasă și culoare. Și în Ger-

mania, unde cei mai valoroși dintre artiștii tineri trecură peste Expressionism și ajunseră în sfârșit după câteva ocoluri necesare, iar la materia simplă, cuvântul «volum» înseamnă un fel de program pentru o mică ceată de pictori, în fruntea cărora stă neapărat Max Unold, care încă dela 1921 încoace, pictează naturi moarte în care izolarea aspră și patențată a volumului s'a închegat în efecte nebănuite. După destrămarea materiei în atmosferă, glorificată de Impressionism, reacțiunea aceasta nu era numai firească, dar și necesară pentru recăștigarea unui teren pierdut, fără de care viitorul artelor plastice ar fi trebuit să se lipsească de unul din cele mai elementare mijloace de realizare.

În noua pictură românească, această reintoarcere la idealul clasic, la formă și construcție ni se înfățișează în deosebi în lucrările mai recente ale domnului Theodorescu-Sion, Șirato și Ștefan Dumitrescu, pe când domnul O. Han e reprezentantul aceleiași cauze în sculptura noastră.

Reintoarcerea aceasta la volum și la construcția compoziției a cerut însă multe jertfe, provenite tocmai din domeniul unei conștiințe prea exagerate. Pictorul Theodorescu-Sion, însă, a invins în sine o criză nebănuită de periculoasă, care ar fi putut să-l târască atât de mult în preajma decorativului, în cât orice compoziție s'ar fi înecat în elemente ornamentale, în loc să ne dea lărgimea și respirația adâncă necesară monumentalizării. Nu se poate spune nici astăzi că cele mai valoroase compoziții ale pictorului sunt totodată monumentale. Domină însă în ele un spirit puternic și foarte cumpănit, astfel că figurile, atât de înrudite cu peisajul greu și masiv din jurul lor, scot și mai mult în relief ritmul linear al tablourilor, fără ca blocurile enorme de volum să le strivească. Peisajele acestea ale domnului Theodorescu-Sion au crescut din intenții străine de arta plastică românească, dar în evoluția lucrului său artistul a știut să transpună în ele atâtea ciudățenii și trăsături caracteristice ale pământului românesc, încât astăzi avem în fața noastră primele compoziții cu adevărat românești în pictura nouă. Și aceasta tocmai fiindcă domnul Theodorescu-Sion, care e cel mai desăvârșit virtuos al picturii noastre, a lăsat în urma sa toate mijloacele efine de realizare, toate trucurile care apar de atâtea ori în fața noastră când facilitatea de lucru a artistului se joacă cu culorile sau cu câteva ritmuri lineare. (Un exemplu: Pericolul cel mai mare pentru arta domnului Tonitza sunt tendințele ei spre decorativ. Astfel, în unele lucrări totul rămâne ornament colorat!) Pe de altă parte închegarea prea plastică a volumului a făcut loc unor concepții mai picturale, ceea ce ne spune că artistul a devenit mult mai independent față de cerințele artistice ale zilei de ieri și de azi. Dela prima compoziție a «Fântânei lui Manole» și până la marele complex de compoziții, expus de domnul Theodorescu-Sion în anul acesta, nu e numai un drum spre limpezire, dar și spre o oarecare suveranitate față de cele realizate. (Și artele plastice românești au mai multă nevoie de o suveranitate nestânjenită, de subminarea unui intelect prea diferențiat, decât de bunele intenții ale altora). Spiritul artistului acestuia intensificat, nebănuț de mult în lucrările din vremea din urmă, s'a reîntors la asprimea dără a pământului, fără a uita de vibrațiile culoare în soare sau de influența atmosferei, ce se poate recunoaște lesne în marinele sale de Balcic.

Pictorul singur ne-a învățat să presupunem ca fiecare din expozițiile sale să ne ducă printr'un domeniu cu totul nou și oarecum neașteptat. Dar

expoziția din anul acesta conține, cred un substrat atât de caracteristic și individual în ce privește unitatea organică între formă și conținutul ideologic, încât trebuie să ne așteptăm la o adâncire, nu la o schimbare sau o resfirare a acestor întreguri de simțământ, care pe viitor ar putea să crească chiar neobișnuit de mari.

Arta pictorului acestuia al pământului românesc a evoluat dela suprafața plană determinată de perspectivă și de lumină, la culoare, și dela culoare la o întâietate a volumului care acum de abia și-a găsit echilibrarea desăvârșită în închegarea ritmică a culorii. În privința aceasta, unele din compozițiile artistului înseamnă realizări foarte limpezi ce n'au nevoie nici de comentariu nici de laude.

În anul 1919 am văzut pentru întâia oară lucrări ale domnului Theodorescu-Sion, expuse într'o săliță din strada Franklin. Erau tablouri în ulei care concentraseră par'că în planurile lor picturale ceva din întunecimea marelui război. Dar perspectiva și lumina vorbeau par'că cuvântul cel mare. O sinceritate incontestabilă se află în căutarea unei expresii cât mai apropiate de pământul românesc. În expoziția următoare din sala «Liedertafel» totul se confundă în jocul culorilor care se desfășoară în peisajii din Ardeal, prinse uneori par'că numai de dragul unor scrutări în adâncimea perspectivei. În naturile moarte, se simțea însă tot mai mult influența lui Cézanne, care se resfrângea împede până și în aranjamentul lucrurilor rediate. Dar în fiecare natură moartă trăia și un simțământ nespus de tare pentru bogăția de culoare a masselor. Și în tot belșugul încărcat al acestor fragmente concentrate din aspectul naturii, se desfășoară o sensualitate ce ne aducea aminte de vechii meșteri flamanzi. Firește că pictorul și-a dat apoi seama că operele mari de artă nu se pot realiza numai cu virtuozitatea, cu mijloacele pe care le mânia atât de ușor. Altminteri, esența formală își câștigase de-acum tot mai mult loc în lucrările sale.

Compoziția «La fântâna lui Manole» însemna în cazul acesta primul pas mai îndepărtat din domeniul trecutului. Dar nici Roma n'a fost clădită într'o zi. Compoziția e un început de potecă, care s'a lărgit apoi, devenind un adevărat drum de țară, o șosea prin peisajul românesc. Elementele lineare se încurcău fără voie, planurile, prea puțin simple, se războiau par'că așchidurele acelor conglomerate de imagini din unele versuri noi românești. Theodorescu-Sion găsisse în sfârșit o soluție! Dar această soluție încă nu se cristalizase și se putea ușor confunda cu apucături mult mai efine. În marea compoziție «La isvorul troiței», expusă în expoziția «Arta Română» din primăvara anului trecut, imperplacitate formelor se mai limpezise. Însă printre uriașele construcții de volum, figurile păreau încă frunze colorate; bolovanii de materie n'aveau destul aer, destulă lărgime în jurul lor. Admițând cu lucrarea avea un merit cu totul deosebit, desimea și greutatea volumului ne tăia de multeori respirația. Fapt era însă că o personalitate se lupta aci cu o concepție, cu o criză, inexistentă pentru artiști ce se complac în variantele efine ale câtorva culori.

Sinceritatea a invins. Preocupările venite din afară au făcut loc unei atitudini mai suverane în ce privește închegarea formelor în culoare. Ne simțim foarte îndepărtați de superlativisme tinerești, dar ținem să spunem că domnul Theodorescu-Sion, urmând evoluția de până acum într'un mod organic și sănătos, va fi, desigur, numărât printre cei mai mari pictori români.

Planurile din compozițiile noi au devenit mai

picturale, mai liniștite, iar elementele figurale au crescut mult față de peisaj. Gamele de culoare ale unei palete mai simple s'au mai diferențiat și au lăsat să pătrundă aer și răsuflarea adâncă a munților în aceste compoziții. Neapărat că unele fragmente din natură ni le-am putea închipui cu mult mai colorate! (Dar această constatare nu trebuie privită ca un criteriu). Peisajele din nouile compoziții sunt intrucâtva eroice în sensul cel mai bun și cel mai românesc al cuvântului. Sunt munții României, presărați cu păduri întunecoase, cu stânci, cu bolovani, care ne vorbesc, când privim aceste complexuri încheiate de viață. Ele înseamnă în pictura noastră cel mai opus contrast față de pânzele lui Grigorescu și sunt totuși atât de românești! Iar Români din compozițiile domnului Theodorescu-Sion au crescut ca plantele din aceste peisagii. Prin vinele lor curge suc glicol românesc, care altădată s'a prefăcut în legendele întunecoase ale munților noștri. În doine copleșite de asprimea pământului și de toamnă. Astfel pictura meșterului nostru, care nu de geaba se trage din țara Moților, a adăugat pe lângă altele și o nouă latură de caracterizare celor știute despre pământul românesc.

Domnul Theodorescu-Sion ne arată însă că n'a uitat nici puterea exuberantă a soarelui, nici peisajul scaldat în atmosferă caldă și plină de vibrații. Peisagiile sale din Balcioc sunt tot atât de picturale și îngrijit lucrate ca cele din trecut, iar naturile moarte îngrămădesc multă materie colorată, pe când florile, al căror fond ne rămâne deseori străin și prea puțin echilibrat în întregul ritm de culoare, sunt roadele unei nepăsări, înclinată în unele cazuri chiar spre brutalitate. Cu toate acestea, nu ne vom plânge de această brutalitate. Nepăsarea și brutalitatea sun chezășii pentru o ținerete fecundă, neinvinsă de privirile fricoase și de compromisurile vremii. Atât de variată și de pestriță la prima vedere, arta domnului Theodorescu-Sion are totuși un substrat sufletesc foarte unitar.

Nu știm ce se va întâmpla mâine, dar încă peste câțiva ani! Dacă însă arta acestui pictor al primelor compoziții cu adevărat românești, va crește în aceeași măsură ca până acum, timpul ne va da dreptate.

OSCAR WALTER CISEK

DRAMA ȘI TEATRUL

„BIZANȚ“

dramă istorică în patru acte și în versuri, de MIRCEA RĂDULESCU

CLOCOT de patimi și perfide viermueli sub cule și mantii de aur, iluminate din când în când de trecerea unei femei sau a unui Arhanghel — iată gândul zmălțuit ce ne răsare în minte, când auzim vorbindu-se de Bizanț.

Cetatea Bosforului a atras de mult pe literatori; de curând și pe d-l Mircea Rădulescu, prin două umbre, învălmășite ca două caere, în paginile istoriei: împărăteasa Teophano-Teophana cum îi spune poetul nostru — și marele general-împărat Nicephor Phocas.

Nu se poate lămuri, din piesă, intenția autorului și anume: vroit-a să evoace Bizanțul sau mai simplu, într'un cadru care să facă să i să ierte păcatele — cum s-a și întâmplat — să țeară numai obicinuită sa rogojină literară, cu viață de eroi? E probabil că și una și alta. „Las'să fie și d'asta“... e cuvântul pe care i-l bănuim poetului la fiecare problemă pe care i-o pune tema de prelucrat, în clipele memorabile ale plâsmuirii.

O sensibilitate uscată și mizeră n-a putut simți și redă atmosferă; o inteligență debilă s'a împleticit jalnic prin cele două volume ale lui Charles Diehl, și astfel d-l Mircea Rădulescu ne face impresia, în fața Bizanțului, a unui biet sergent de oraș care vrea să oprească publicul, la o paradă, și nu isbuteste...

Se îngrămădesc pe capul bietului poetastru fel de fel de lucruri grele, conflicte politice, religioase, patimi, misticism, orgii, urgii... și dl. Rădulescu suflă din greș, transpiră și vai! nu se lasă. Când știe dumnealui că are ocazie să scrie versuri de amploarea acestora:

„Fastuoasa bogăție a emirilor nababi“

„Legănata pe cămile, elefanți și cai arabi!“

sau că va spune lucruri care să stoarcă lacrimi și pietrelor, într'o formă cu totul : nouă

„Soarta rozelor e scurtă... Tineretea trece iute...“

cum vrei, o Doamne, să nu cadă în ispită!

Așa dar, cum spuneam, pentru păcatele lor grele, ca o târzie pedeapsă, Phocas și Teophano au încăput pe mâna d-lui Mircea Rădulescu.

Ca regentă, Teophano scapă prin Phocas, de dragostea și primejdia lui Iosef Bringas. Teophano îl asociază pe Phocas la domnie, dar generalul acesta ajuns împărat-asociat se îndrăgostește de Teophano și exilează pe Ion Zimiskes iubitul „Bazilissei“. Un complot se urzește; Phocas e omorât și Teophano vrea să se mărite — a treia oară — cu Ion — omoritorul lui Phocas. Patriarhul Poliect însă îi oprește să intre în Sfânta Sofie, pe treptele căreia, Teophano părăsită de mișelul Ion, se omoară.

Teophano apare, din istorie, ca o femeie aprigă, ambițioasă, gata la orice pentru a-și păstra coroana și nespun de frumoasă. Phocas, văduv ascet, mistic, glorios în războaie, popular taciturn însă pățimas. Când cade pradă dragostei sale târzii pentru Teophano, calcă totul în picioare și mai ales iscă un violent conflict între el și biserică, merit să-l piardă și să alcătuiască la d-l Rădulescu, în intenție, conflictul piesei. Ce rămâne din toate acestea, în realizare?

Cu privire la dramă, nimic. O serie de dialoguri revărsate care nu ciocnesc sufletele. Serii lungi de declarații versificate. Fiecare personajiu declară despre celalt că e în fel și chip. Iar când cel așteptat intră în scenă, în loc să se precizeze și să trăiască, e apucat de o bruscă și sarbădă vorbărie, ocolind cu grijă tocmai ceea ce ar avea de spus.

Despre Phocas, de pildă, d-l Rădulescu știe că „e straniu, ca martirii de pe cruci“ (?) (Sic) iar Bringas, căruia tot poetul îi șoptește la ureche, știe și el că e:

„Un bărbat puternic, ager, sobru, unul din acei“
„Care știu să mânuiască o politică dibace“
„Un *fac-totum*, căci nimica fără dânsul nu se face“,
„Un bărbat care cunoaște mecanismul complicat“
„Al Imperiului și care învățește 'ntregul Stat;“
„Un bărbat ce-administrează cu o rară iscusință“...

Grozav bărbat! Dar să-l vedem pe Phocas când intră în scenă. E un personajiu declarativ:

„Nu știu ce-am de la o vreme...“

n'are precizie psihologică:

„Simt un fel de gol în suflet, simt un fel
[de-amărăciune“

e poet mediocru:

„Biblică grădină sfântă vreau să fii numai a mea“
cam lăudăros:

„Aprig sângele meu strigă după sângele tău cald“
și apucat de o subită imbecilitate când e stăpănit de un sentiment violent: nu mai poate găsi cuvinte nouă, și repetă o aceaș expresiune:

„Părăsit mă simt și singur!.. Sufletul mi-e chinuit“...
„*Sufăr, sufăr, Athanase*“...

sau

„Gura, ochii, părul, toată ești a mea, a mea, a mea“...

Dar Teophano? Declarativă și ea:

„*Uite, ard de nerăbdare*... Trupul tot mi-l simt
[fierbinte“

fără respect pentru bătrânețe și cam periferică:

„Ba nu zău, e caraghios!“
„Să te târai ca reptila, om la vârsta dumitale“.
„Și să fii în loc de predici cuvântări sentimentale“,

poate să aibă idei, dar n'are „conversație“:

„n'aș vrea totuși să ne folosim pe loc“

„De-o prea grabnică mânie, de-un asemenea mijloc“...

„Și politica cea bună, în asemenea momente“

„Este de a nu recurge la mijloace violente“.

Dar Bringas? O! Bringas e un înțelept el știe că:

„Politica e bună pentru oameni de oțel!“

și că

„Primejdia e această mare popularitate“... și altele
[multe.

Și vers cu vers, „Bizanțul“ d-lui Mircea Rădulescu, se dospește și crește într-o matahală monstruoasă, în mijlocul unui maidan literar.

Piesa e un morman amorf, făcut din resturi de idei și simțăminte, redată în fraze pleoștite de conversație, curentă de bodegă, înșuruite grafic în versuri.

A avut și va avea vreodată ceva de spus d-l Rădulescu pentru ca să-și justifice locul său în literatura românească? Ne indoim. Din recenta încercare la care singur s-a pus, reiese nu numai că nu simte nimic, că nu cugetă nimic, că nu vede nimic, dar că nu știe să organizeze, nici dramatic, nici liric, un material luat din altă parte. Poetul care a cântat cândva „noaptea unui frac“ și emoția pe care i-o dă soneria electrică, și în „Bizanț“ își urmează aceaș cale: îi plac numai lucrurile care sclipeșc și le cântă cu o poză simplistă pentruca să „epateze“ pe burghezul pașnic și plătitor.

În zadar teatrul Național a încercat să arunce peste acest prunc hidos al mediocrității inzorzonate o mantie de aur, căci n'a putut face dintr'un biet țigănaș vânzător de ziare un porfirogenet! Deplângem soarta nemiloasă a actorului, care trebuie să-și frământă creierul pentru a reține proza — e cazul — d-lui Mircea Rădulescu. Și totuș au luptat eroic d-na Maria Filotti și d-nii Demetriad, Ion Petrescu, Duțulescu și Ciprian.

CÂNTĂREȚUL TRISTEȚEI SALE

Traji-comedie în 3 acte de OSSIP DYMOV

O poveste: aceea a lui Ioșke, nebunul cântăreț al satului. Ioșke a iubit odată pe Scheine, fiica adoptivă a lui Madam Lurie și a luptat cu berbantul Simiontschik, pe care Scheine îl iubea. Ioșke a câștigat la loterie și i-a dat totul lui Scheine, al cărei soț era cât pe aci să ajungă, și era fericit, când deodată Scheine se aruncă în brațele lui Simiontschik. Și Ioșke atunci a înebunit. Atât.

Poveste tristă de dragoste, a unui tânăr și anonim evreu din nesfârșita Rusie din care Ossip Dymov — o femeie — a știut să urzească o piesă de puternică acțiune interioară.

Dar ceace prețuim mai mult în spectacolele trupeii din Vilna de la Teatrul Central, este în primul rând realizarea ei.

În această trupă există azi un actor de un foarte mare talent, dublat egal de un regisor de o foarte fantazie și pricepere. E vorba de d-l *Iosef Bulov*.

D-l Bulov va deveni, sunt singur, un actor de care se va vorbi; azi e încă foarte tânăr. Cu mijloace, de o uimitoare simplitate, cu o sensibilitate care se înfioară la cel mai mic accent, inteligent, măsurat, sigur, d-l Bulov l-a interpretat pe Ioșke astfel încât a însuflețit și a întrebuițat toate culele rolului.

Apoi fiecare dintre actori a creat atmosfera, ple-

când din și converzând spre jocul d-lui Bulov. O singură latură a personajului său o stiliza fiecare independent, pentru caracterizare: d-l *Weislitz* în Beril, sacagiul d-na *Braz* în Scheine, d-na *Lares* în Hodeș, vânzătoarea de păsări, d-l *Ehren-Krantz* în Shaike, coșarul, dând tot restul creațiunii omogenității de interpretare. Rezultatul e o impresie de perfect echilibru, de neîntrecută dozare, pe care numai tradiția unei discipline de fier, ca cea pe care a dat-o Stanislavski teatrului rusesc, o poate ajunge. Și apoi mai e și conștiința artistică a actorului, gravitatea și convingerea cu care lucrează, care singure pot șlefui într-adevăr un spectacol.

Ritmul piesei însă rămâne meritul cel mare al d-lui Bulov, regisorul. Scena bucuriei colective și primitive de pildă, din actul al doilea când i se anunță lui Ioșke norocul unui mare câștig la loterie, precum și scena cerșetorilor din actul al treilea, sunt atât de bine rotunjite, au atât conținut și ritm încât stau alături cu cele mai bune scene realizate de Copeau la fostul teatru de la „Vieux Colombier“. De asemenea precizia și jocul luminilor, într'un teatru atât de sărac, dovedesc că d-l Bulov e un mare maestru în arta punerii în scenă. E un spectacol rar și care merită toată atenția și lauda.

ION MARIN SADOVEANU

CRONICA MĂRUNTĂ

GHIMPOS ca un ariciu e cel din urmă număr al «Vieții Românești». Și ne place așa, fiindcă nepăsarea cu care asculta fără să replice harța junilor literatori și sociologi crescuți din pământ într-o noapte, părea multora o capitulare. Se spunea că revista de la Iași, nu răspunde fiindcă n'are ce răspunde, nu fiindcă n'are cui răspunde.

A așteptat așa dar să-și vadă adunați toți „adversarii”, și într-o defensivă generală, într'un singur număr și în 16 pagini de Miscellanee,, Nicanor & Comp.» în care recunoaștem de astădată numai pe d. Ibrăileanu; «Viața românească», răspunzând pe rând «Cuvântului liber», d-lor Claudian - Sanielevici, detractorilor lui Mihail Sadoveanu, învinuirilor de țărănișm aduse de «Mișcarea literară», folosește acest prilej pentru a-și face și o recapitulare a trecutului. Astfel încă odată trec pe sub ochii lectorului, episoadele acelei lupte an de an, care a lăsat urme adânci în scrisul literar și în cugetarea politică și socială de la nouă sute șapte încoace.

În pripeala cu care se dau astăzi brevete de descoperiri, invenții și genialități, această scuturare a prafului din arhivele scrisului dinainte de războiu, așează la locul cuvenit și opera capitală a d-lui Lovinescu, primită cu extaz de cercurile unde intelectualitatea se improvizează din grăbite frunzările ale broșurilor de vulgarizare. Ne-am ferit să pomenim ceva aci despre cartea d-lui Lovinescu, fiindcă ne era penibil să discutăm originalitatea și legile unei lucrări alcătuite din muciuri de idei, căzute de mult de la alții. Că vor fi părut acestea ingenioase și noi, celor care au trecut cu pălăria pe ceafă și cu urechile astupate, pe lângă discuțiile nu prea dedemuri ale revistelor românești, posibil și firesc. «Viața Românească» își împlinește însă datoria de a aminti valoarea acestor noutăți, ca deopildă constatarea că ortodoxismul a îmiediecat poporul român de la îndeplinirea menirii lui în aceste părți ale Europei; «descoperire» făcută înaintea d-lui Lovinescu de mulți scriitori români de patruzeci de ani încoace, subliniată de d. N. Jorga în '914, adică acum douăzeci de ani, discutată și în «Viața Românească» odinioară și recunoscută chiar de un ortodox ca Nichifor Crainic, într'un articol de acum câțiva ani, din Dacia; articol despre care fără îndoială au'orul avea cunoștință, fiindcă la timp l-a discutat, bine înțeles, verbal. Peste acestea, peste învinuirile de presupus reacționarișm aduse «Vieții Românești» în ușurătatea cu care totul se decretează de șapte ani încoace, peste balivernele pline de suficiență ale d-lui Claudian, peste ghidușile critice ale d-lui Mihalache Dragomirescu și peste strâmbăciunea unui anumit fel de a judeca, al «Mișcării literare», Miscelanea celui din urmă număr al «Vieții Românești» trece ca un tavălc greu și ghimpos, de sub care n'am auzit alt răspuns decât orăcăitul broaștei călcate sub talpă.

2

DE la cinocefal la Anatole France, prin d. Sanielevici, — așa ar fi fost firesc să se intituleze primul articol, nădăjduim dintr'o copioasă serie, începută în «Adevărul literar».

Scopul, pare a fi până acum dovedirea că Anatole France a fost evreu, că nu putea fi decât evreu, fiindcă «fizionomia acestui vultur al gândirei, care

e atât de pasionat pentru sbor, încât nu renunță a face tumbe în aer, stilul său de o simplitate din cale afară de rafinată, luxul și fastul de prinț oriental pe care le iubea în juru-i, discursurile aproape bătăite pe care acest cărturar temerar și timid le ținea în fața muncitorilor» — nu puteau să se nască dintr'un simplu anticvar... «Mica burghezie franceză e desigur cultivată — exclamă d. Sanielevici dar până într'atât?»

Deci Anatole France era evreu.

E drept, că argumentarea d-lui Sanielevici nu se oprește aci. Apar iar, ca întotdeauna *homo europalus* și *homo alpius*, *brachicefolia* și *ultra brachicefolia*, mai aflăm că evreul „odată pornit a fi francez nu-i de mirare să ajungă mai francez ca toți francezii”, că scepticul e „un leneș și un porc de câine”, — și la sfârșit mărturisirea că tot sistemul clădit de d. Sanielevici pe capul bietului Anatole France, se referă la profilul din altă fotografie, în locul căreia, dintr'o greșală a D-sale a apărut cea din Adevărul literar. Este povestea dascălului miop de științe naturale, care după ce a explicat o oră elevilor caracterele unei specii de sburătoare, ridicând într'o mână și alta piesa împaiată din muzeu, constată la observația unui ghiduș, că ținuse toată vremea în mână, cine știe ce pui de marsupial exotic și închee totuși impertubil: „Tocmai ce vă spuneam, domnilor Așa dar cangurul... etc. etc.

Dar unde sistemul d-lui Sanielevici se desfășură în toată splendoarea, e în rândurile de mai jos, pe care cerem iertare lectorilor de a le fi citat aidoma:

«Ochi apropiați, infundați, — în orbite dreptunghiulare, — sub strașina unor preeminențe supraorbitale, are cinocefalul, — maimuța care se hrănește cu cepe, și tubercule, în stepele stâncoase ale Africei și ale Asiei. Cinocefalul este cel mai sensual din toate mamiferele, din pricină că plantele cu cari se se hrănește sînt afrodisiace. La cinocephali, masculul stăpânește vre-o duzină de femele, este de o gelozie furioasă și îndeplinește actul sexual mai la fiecare sfert de oră, iar între timp îl simulează.. Nu poate fi ținut în captivitate, din pricină că se masturbează până își dă ultima suflare..

«Sensualitatea popoarelor de stepă caldă are aceiași origine. — Criticii apusei sînt unanimi în a recunoaște *voluptatea* sexuală ca o generatrice a psihologiei lui Anatole France».

Înțelegeți după acestea toate, chinuitoarele întrebări se nasc în capul cititorului: Era Anatole France numai odraslă de anticvar francez? Era oare cinocefal? Era cu toate acestea și evreu?

Sînt oare toți cinocefalii evrei? Sau toți evreii sînt cinocefali? Iar Anatole France, era cinocefal fiindcă era evreu, ori era evreu fiindcă era cinocefal? Pe urmă, se hrănea el ori nu cu tubercule și cepe afrodisiace? Și dacă astfel se alimenta, o făcea fiindcă era cinocefal și deci evreu; ori era evreu și deci cinocefal fiindcă se hrănea cu cepe și tubercule? Străbunii lui au trăit ori nu prin stepele calde? Și dacă au trăit — vorba domnului Sanielevici — simulau ori nu? Iar ca să ajungă la stil de o simplitate rafinată, la lux oriental și la discursuri bătăite, trebuia numai decât să simuleze? Și însăsfârșit dacă avea ochii apropiați și infundați în orbite dreptunghiulare, când a mai avut oare vreme să scrie atâtea zeci de volume, știut fiind că din sfert

în sfert de oră era hereditar predestinat altor în-deletniciri?

Cu nerăbdare așteptăm răspunsurile, de la studiul d-lui Sanielevici în veselă continuare, cu regretul doar că la această operă de luminare a opiniei publice, nu și-a adăogat și concursul d-lui Mihalache Dragomirescu. Din fecundarea celor două sisteme critice, n'ar mai eși o simulare, ci învsfârșit ceva întreg, definitiv și memorabil, căci drumul d-lui Sanielevici e netezit deacum înainte: de la brachi-și dolicocefalia de până eri, la cinocefalism din sfert în sfert de ceas.

2

O nouă revistă de artă ne trimite Parisul, de astădată destinată prin prețul scăzut și mijloacele de răspândire, marelui public. E *L'Art Vivant*, revista bilunară editată de foarte răspânditul jurnal literar *Les nouvelles litteraires* și redactată de tânărul critic de artă, Florent Fels, care conduce și biblioteca *Les Contemporains* editată de librăria Stock.

Cele dintâi două numere pe Ianuar, lămuresc programul încăpător, unde alături de artele decorative și aplicate, de pictură, cărți și sculptură, încap studii asupra locuințelor moderne, modei bărbătești și feminine, estetice de interior, de la serviciul și prezintarea unei mese până înfățișarea unui jâlț care să împace confortul cu mulțumirea ochiului. Astfel, din ce în ce se lărgeste cadrul revistelor de artă, mărginite odinioară la plastică și la restrân-

sele preocupări tehnic profesionale. Avântul artelor aplicate, care va culmina în marea expoziție de arte decorative din această primăvară, grăbesc cea aminteam într'un număr trecut: creiarea unui stil al veacului nostru care să satisfacă într'o sinteză, cerințele artei cu condițiile de viață determinate de mașinism, viteză, precizie, aglomerare orașenească, spațiu limitat, igienă socială, etc. Această expoziție, cum spune într'un articol al revistei, Georges LeFevre, va fi prefața codului estetic din veacul XX-lea. Va împăca veșnicul conflict între Artă și Industrie, care a durat tot veacul al XIX-lea, când introducerea mașinismului a făcut victime pe meșteșugarul manual și pe maestru, care puneau până atunci în obiectele fabricate și un element de artă personală. Industria fabrica repede, după același tip, în nenumărate exemplare.

După războiu, averile s'au deplasat. Noua burghezie repede îmbogățită nu mai avea timp să-și formeze un gust și o educație artistică, și s'au repezit la mobilile de stil, obiecte și stoffe vechi; anticvarii au făcut afaceri fabuloase, s'au înșalăt fabrici pentru crearea de erztazuri antice. Impotriva lor, reacția câtorva grupuri de artiști urmărea stabilirea formelor noi corespunzătoare cu cerințele vieții moderne, respingând paștiștele stilurilor trecute și căutând o expresie vizuală, logică și armonizată cu epoca în care mașina, trenul, pachelbotul, au populat lumea cu forme atrăgătoare și familiare. De aci a ieșit expoziția artelor decorative.

SUBSCRIEȚI PENTRU MONUMENTUL LUI MIHAIL EMINESCU!...

NU e întâia oară, când se alcătuiește un comitet și se face apel la public, pentru înălțarea unui monument lui Mihail Eminescu.

Dar toate entuziasmele au obosit curând, iar monumentul de atâtea ori făgăduit, n'a mai luat ființă.

Această vinovată renunțare la datoria cea dintâi pe care o aveam pentru cel mai mare și mai nefericit poet al nostru, „Gândirea“ a hotărât să o răscumpere.

Știm că cititorii noștri, care sînt și prietenii noștri, ne vor sprijini la înfăptuire. Intemeiați pe tăria din noi, de a nu fi făgăduit nici odată de cât ceia ce am socotit în puterile noastre să îndeplinim, am pornit și de astă dată la drum.

Ziarul „Cuvântul“ ne-a pus la dispoziție coloanele sale pentru apelul la marele public.

Dăm mai jos, spre, știința lectorului, scrisoarea adresată d-lui General Moșoiu pentru a primi preșidenția acestui comitet de inițiativă, răspunsul său, apelul tipărit de ziarul „Cuvântul“ și procesul-verbal de constituire.

Scrisoare către d. General Moșoiu

Domnule General,

Mângaiem de multă vreme un gând: să împodobi Capitala noastră cu imagina monumentală a celui mai mare poet român, Mihail Eminescu.

Gândul e în mîntea tuturor, dar toți îl tărăgănim. D-voastră v'ați dovedit și afară din tranșee om al faptei împlinite. În scurtă vreme ați isbutit, spre satisfacția românească, să țurați la hotarul de Vest statuile de Fronz, a Regelui și a Reginei, înfigînd astfel în sufletele bătute de îndoială, afirmația metalică a statorniciei noastre în noile granițe. Ne

îndreptăm spre D-voastră, cu credința că datoria ce-o avem față de memoria înfocatului vizionar al acestor granițe, Mihail Eminescu, nu vă poate fi în nici un caz indiferentă. Chipul marelui poet trebuie să domine în Capitala țării, așa cum cântecul lui domină inima românească.

Hotărîrea D-voastră de înfăptuire ar fi cel mai temeinic sprijin al visului nostru de închinare, și primind preșidenția comitetului inițiator, suntem siguri, Domnule General, că în scurtă vreme monumentul va deveni realitate în piatră și bronz.

Cercul revistei „Gândirea“

Cezar Petrescu, Nichifor Crainic, Pamfil Șeicaru, Adrian Maniu, Titus Enacovici, Lt.-col. Anton Popescu, Mihail Sadoveanu, Tiberiu Moșoiu, căpitan N. C. Popescu, Lucian Blaga, Ionel Teodoreanu.

Răspunsul d-lui general Moșoiu

Domnilor,

V'ați adresat unui om de acțiune și n'ați greșit, căci omul faptelor trebuie să urmeze credincios ca un gest, pe omul gândurilor.

Rândurile d-voastră, prea măgulitoare pentru modestia mea de ostaș, mă obligă ca o poruncă a nației, fiindcă dorința d-voastră rezumă o veche îndatorire a neamului românesc față de Mihail Eminescu, nu poetul ci profetul nostru. Ideia lui a fost sămânța acțiunii noastre. Un monument lui Eminescu înseamnă un altar ridicat unității simțirei Românești, aceiași pe toate plaiurile dela Nistru până în văile Tisei.

Să ne ajute Dumnezeu.

General Moșoiu

Proces verbal

Astăzi 14 Ianuarie 1925, subsemnații scriitori și intelectuali, grupați în jurul revistei „Gândirea” întrunindu-se sub președinția d-lui general Traian Moșoiu, ministrul lucrărilor publice, și luând în discuție hotărârea de a se ridica în București un monument lui Mihail Eminescu, am decis cele ce urmează:

Pentru înlăptuirea monumentului lui Mihail Eminescu în București ne constituim într'un comitet de inițiativă, denumit „Cercul revistei Gândirea Comitetul pentru ridicarea monumentului lui Mihail Eminescu ...

General Traian Moșoiu, președinte.

Mihail Sadoveanu, Titus Enacovici, vice-președinți.

Cezar Petrescu, Nichifor Crainic, Lucian Blaga, Pamfil Șeicaru, Adrian Maniu, Lt.-col. Anton Popescu, Ionel Teodoreanu, Căp. Nicolae C. Popescu și Tiberiu Moșoiu, membri.

Mijloacele prin care vom strânge fondurile necesare înlăptuirii monumentului vor consta din: deschiderea unei liste de subscripție publică, în ziarul „Cuvântul”;

Lansarea în tot cuprinsul țării de liste de subscripții, chete publice, serbări, șezători literare, teatru, cinematografe, etc.

Coate fondurile strânse vor fi trimise direct la Banca Românească unde se va deschide un cont curent al Comitetului; d. președinte va avea depline puteri în administrarea fondurilor și încheierea contractelor.

Secretar al comitetului se însărcinează d. căpitan Nicolae Popescu.

Drept care s'a încheiat prezentul proces verbal.

A P E L

publicat în ziarul „Cuvântul”

Să glorificăm pe Mihail Eminescu printr'un monument!

Să înapodobim Capitala țării cu luminosul lui chip de Titan al graiului românesc.

Iată ținta acestor liste de subscripție.

Oricine și-a simțit inima legănată în cadența poeziei lui eterne, ca ritmul etern al mării, oricine se simte revoltat ori remușcat de unanima noastră ingratitude față de memoria lui, să contribuie, să subscrie.

Gândiți-vă: România nu are încă un monument

de artă vrednic de cel mai mare și mai nefericit erou al simțirei și al cugetării românești

E timpul să ștergem acest bonos pe care indetul l'am meritat.

Subscrieți!

Sumele se primesc la ziarul „Cuvântul”.

Președintele comitetului: general Traian Moșoiu; Vice președinte: Mihail Sadoveanu și Titus Enacovici; Membri: Cezar Petrescu, Nichifor Crainic, Pamfil Șeicaru, Adrian Maniu, Lucian Blaga, Lt.-col. Anton Popescu, Ionel Teodoreanu, căpitan Nicolae C. Popescu, Tiberiu Moșoiu.

Listă de subscripție deschisă de ziarul „Cuvântul” pentru ridicarea Monumentului Mihail Eminescu în București autorizată de minister cu No. 0570 din 17 Ianuarie 1925.

Generalul Traian Moșoiu	10.000 lei
Mihail Sadoveanu	5.000 »
Titus Enacovici	20.000 »
Nichifor Crainic	1.000 »
Cezar Petrescu	1.000 »
Pamfil Șeicaru	1.000 »
Adrian Maniu	1.000 »
Lucian Blaga	1.000 »
Lt.-col. Anton Popescu	1.000 »
Ionel Teodoreanu	1.000 »
Căpitan N. C. Popescu	1.000 »
Tiberiu Moșoiu	1.000 »

Total 44.000 lei

De la 22 Ianuarie data publicării acest Apel, s'au mai făcut subscripții până la 71.000 lei.

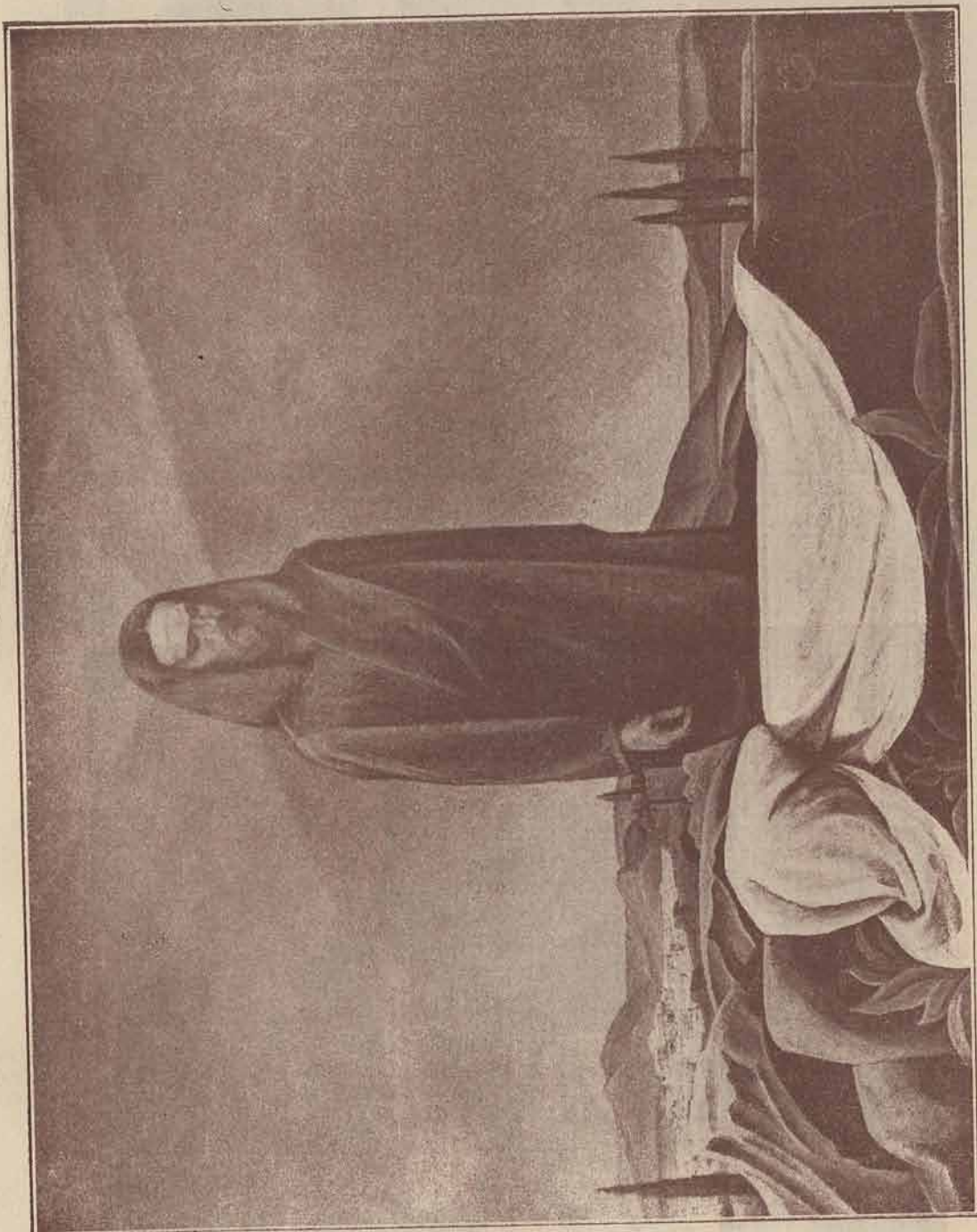
În ședința camerei de la 26 Ianuarie, d. deputat Victor Iamandi luând în act de inițiativa „Gândirei” a făcut un însuflețit apel la colegii săi pentru renunțarea diurnei pe o zi, care să se verse fondului nostru; indemn acceptat în unanimitate de Cameră, iar a treia zi și de către Senat. Cu aceasta, se adaogă la subscripția deschisă de noi o sumă apreciabilă, care întrece 250 mii lei.

Așteptăm ca indemnul „Gândirei” să găsească acelaș răsunset în toată suflarea românească.

La cererea făcută prin Administrația revistei „Gândirea” se vor trimite listele de subscripție persoanelor de încredere.

Sumele se vor vărsa la orice filială a Băncii românești, unde se află deschis un cont curent al comitetului.

Subscriți pentru monumentul lui Mihail Eminescu!

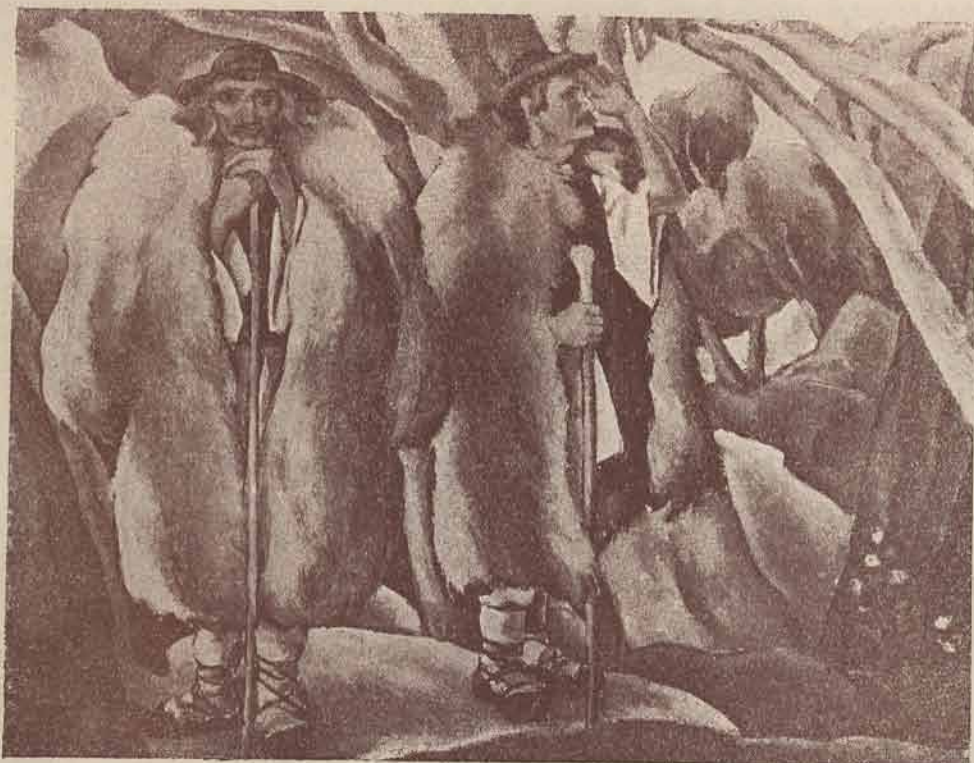

FR. KAPTEVA

O RASPANTIE

Teodorovetsi-Stol

257

Teodorescu-Sion

PLĂȘI

Teodorescu-Sion

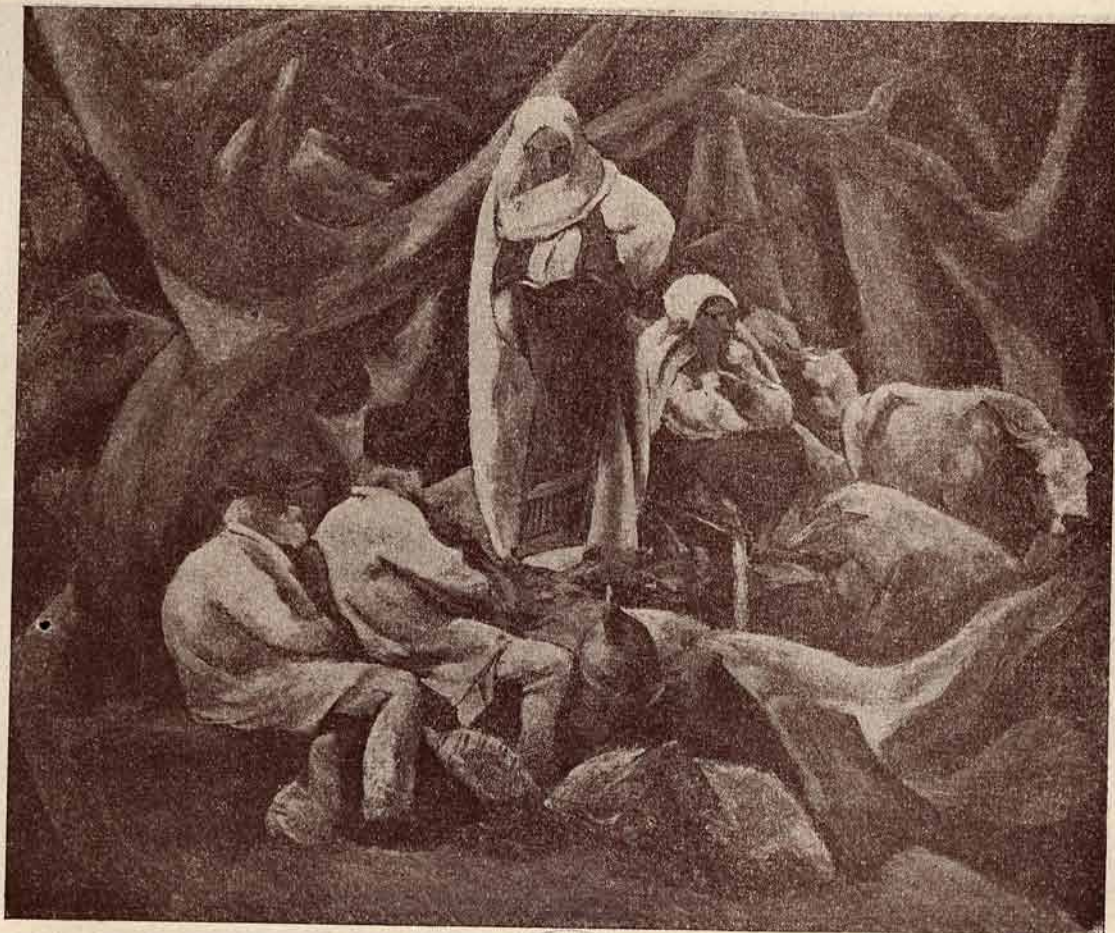
INTOARCEREA DE LA TÂRG

Teodorescu-Sion

ISVORUL TROIȚEI

Teodorescu-Sion

LA ȘIPOTUL DIN PĂDURE

Teodorescu-Ston

FATA LUI MOȘ PĂTRU

Teodorescu-Sion

PASTORALĂ

Teodorescu-Sion

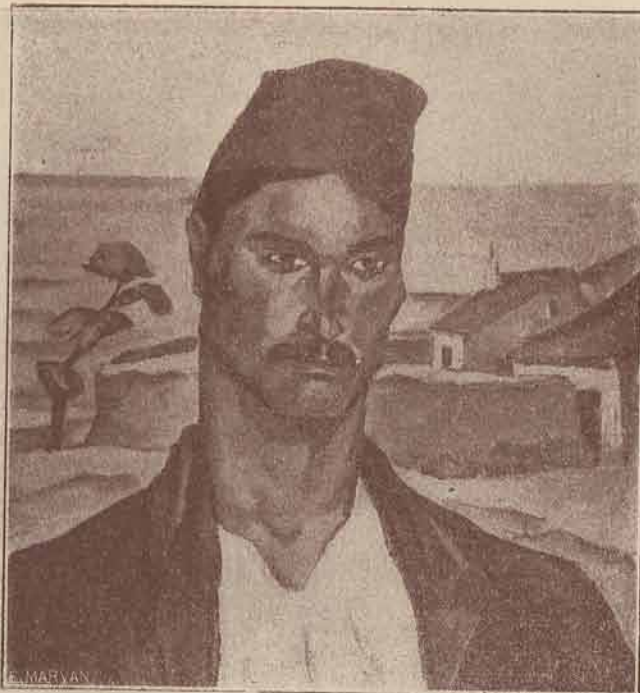
LA ISVOR

Teodorescu-Sion

SEARA DE VARA

P. Iorgulescu

STUDIU

P. Iorgulescu

NATURĂ MOARTĂ

- 264 -

REVISTA MENSILE

DELTA

REVISTA MENSILE

Redactori: Arturo Marpicati, Bruno Neri e Antonio Widmar

Redazione e Amministrazione: Via Giosuè Carducci 11, Fiume

Abonamento per l'estero: Un anno Lire 25. —

LE CRAPOUILLOT

Revistă pentru literatură și artă
Paris, 5. Place dela Sorbonne.

LES MARGES

Directeur Eugène Montfort. — Apare lunar. Abonamentul anual 22 franci. — Administrația: Librairie de France 99, Boulevard Raspail. Redacția: 5, Rue Chaptal, Paris (IX-e).

IL CONCILIO

REVISTA MENSILE DI
CULTURA E LETTERATURA

ORGANO UFFICIALE DELL' ISTITUTO INTERUNIVERSITARIO ITALIANO

Redazione e Amministrazione: FRANCO CAMPITELLI, Editore: FOLIGNO

Abbonamento { Italia e Colonie L. 45
annuo { Estero . . . . . » 70

Un fascicolo { Italia e Colonie L. 4,50
separato { Estero . . . . . » 7,—

CONTO CORRENTE E ASSEGNI POSTALI N. 1-2577

A APĂRUT :

A APĂRUT :

NICHIFOR CRAINIC

DARURILE PĂMÂNTULUI

P O E Z I I

UN VOLUM 200 PAGINI 15 LEI. — EDITURA «CARTEA ROMÂNEASCĂ»

A APĂRUT :

A APĂRUT :

IONEL TEODOREANU

ULIȚA COPIILĂRIEI

UN VOLUM 154 PAGINI CARTONAT 30 LEI

EDITURA CULTURA NAȚIONALĂ

LE MONDE NOUVEAU

Revistă pentru strângerea legăturilor sociale, economice, literare și artistice între Franța și străinătate.

Apare de 2 ori pe lună.—Abonamentul anual 50 franci.—Paris, 42, Boulevard Raspail, Paris (7-e).

EXEM-
PLARUL
LEI 15.—

GÂNDIREA

EXEM-
PLARUL
LEI 15.—

REDACTOR: CEZAR PETRESCU
APARE LA 1 ȘI 15 ALE FIECĂREI LUNI
SUB CONDUCEREA UNUI COMITET

REDACTIA: PALATUL SINDICATULUI ZIARIȘTILO
STR. CANTACUZINO No. 2, BUCUREȘTI

PENTRU RECENZII ȘI ANUNȚAREA APARIȚIEI, CASELE DE EDITURĂ ȘI DOMNII AUTORI SUNT
RUGAȚI A TRIMITE CĂTE DOUĂ EXEMPLARE. — MANUSCRISELE NEPUBLICATE SE ARD.
CĂRȚILE ȘI MANUSCRISELE RUGĂM SĂ FIE ADRESATE REVISTEI
STRADA CANTACUZINO No. 2. — BUCUREȘTI

1 FEBRUARIE 1925

CUPRINSUL:

INVIERE IN ARAMĂ de <i>gd.</i> . . . 225	CĂRȚILE de <i>Al. Bădăuță și Ion</i>
PEISAGIU TRANSCENDENT de <i>Lu-</i>	<i>Darte</i> 243
<i>cia Blava</i> 227	CRONICA ARTISTICĂ
SMĂRCURILE DIN SERKO de <i>Teo-</i>	ION TEODORESCU-SION de <i>Oscar</i>
<i>dor Scortescu</i> 228	<i>Walter Cisek</i> 250
MOARTEA HASEI de <i>Ibsen</i> , trad.	DRAMA ȘI TEATRUL
de <i>Adrian Maniu</i> 234	BIZANȚ. CÂNTĂREȚUL TRISTE-
IATĂ, A SUNAT CEASUL de <i>Ce-</i>	<i>șei SALE</i> de <i>Ion Marin Sado-</i>
<i>sar Petrescu</i> 240	<i>veanu</i> 252
IDEI, OAMENI & FAPTE	CRONICA MĂRUNTĂ . . . 254
REFLEXII ASUPRA STILULUI de	SUBSCRIEȚI PENTRU MONU-
<i>L. B.</i> 245	MENTUL LUI EMINESCU . 255
LĂMGĂRIRI PENTRU ACELAȘ RA-	
ȚIONALIST de <i>G. M. Ivanov</i> . 245	

ILUSTRĂȚII

COPERTA de *Ion Teodorescu-Sion*.
SUPPLIMENT: reproduceri din Expoziția *Teodorescu-Sion*.
DESENE de *Demian, Tonitza, P. Iorgulescu*.

ABONAMENTE: 1 AN, 300 LEI; 6 LUNI, 150 LEI. PENTRU INSTITUȚIUNI ȘI AUTORITĂȚI,
400 LEI ANUAL. IN STRĂINĂTATE: 400 LEI ANUAL. — INSERTII ȘI RECLAME SE FAC
LA ADMINISTRAȚIA REVISTEI ȘI LA TOATE AGENȚIILE DE PUBLICITATE

ADMINISTRAȚIA: PALATUL SINDICATULUI ZIARIȘTILO
STR. CANTACUZINO No. 2, BUCUREȘTI

EXEM-
PLARUL
LEI 15.—

GÂNDIREA

EXEM-
PLARUL
LEI 15.—